

Diskurs o kontroverzности gejši izvan Japana

Štimac, Rebeca

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:073716>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

REBECA ŠTIMAC

DISKURS O KONTROVERZNOSTI GEJŠI IZVAN JAPANNA

Diplomski rad

Pula, rujan 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

REBECA ŠTIMAC

DISKURS O KONTROVERZNOSTI GEJŠI IZVAN JAPANA

Diplomski rad

JMBAG: 00790592196, redoviti student

Studijski smjer: diplomski studij japanskog jezika i kulture

Predmet: Uvod u japansku povijest i kulturu

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: japanologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Visočnik Gerželj

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Rebeca Štimac**, kandidatkinja za magistra japanskog jezika i kulture, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da bilo koji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, **Rebeca Štimac**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „**Diskurs o kontroverzности gejši izvan Japana**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	2
1.1. Cilj i metodologija	3
2. GEJŠE.....	5
2.1. Tko su gejše?	5
2.2. Tipovi gejši	11
3. REPREZENTACIJA GEJŠI U ORIJENTALIZMU.....	17
3.1. Povijest	17
3.2. Reprezentacija gejša izvan Japana	19
3.3. Popularna kultura	22
4. KULTURNA APROPRIJACIJA GEJŠI	25
4.1. Kako su nastali stereotipi.....	25
4.2. Gejše i žene u Japanu	29
4.3. Kako se danas gleda na gejše?	31
5. ANALIZA KNJIGE I FILMA <i>SJEĆANJA JEDNE GEJŠE</i>	34
6. ANKETA O POGLEDU NA GEJŠE IZVAN JAPANA	42
7. ZAKLJUČAK.....	47
8. LITERATURA.....	50
9. SAŽETAK.....	56
10. ABSTRACT	57
11. 論文の要旨	59

1. UVOD

Japan danas predstavlja vrlo zanimljivu i popularnu turističku destinaciju koja privlači brojne posjetitelje prirodnim znamenitostima te osebujnom kulturom. Jedna od brojnih atrakcija su i gejše koje svojom misterioznom pojavom svake godine u Japan privuku milijune ljudi. Međutim, mnogi nisu svjesni gejšina pravog zanimanja i velikog truda koji posvećuje svojem umijeću.

Prve gejše bile su muškarci, a nakon njih došle su žene koje su nastupale u kazalištima i raznim četvrtima u Edu (današnjem Tokyju) i Kyotu, gdje su razvijale svoj široki glazbeni repertoar (Foreman, 2008: 1). Izraz gejša u japanskom jeziku postoji od 13. stoljeća i izravno se odnosio na muške *taikomochi* (jap. 太鼓持), bubnjare koji su bili zabavljači u lokalnim četvrtima za uživanje. Sredinom 18. stoljeća izraz gejša usvojile su djevojke *odoriko* (踊り子), odnosno glazbenice i plesačice koje su nudile usluge tijekom prijelaza iz adolescencije u žene (Harrison, 2024). Tijekom godina koje su slijedile, mnogi su, a među njima i znanstvenici, dolazili u Japan kako bi proučili gejšin „svijet cvijeća i vrba“. S okupacijom Japana nakon Drugog svjetskog rata javljaju se i mnogi stereotipi o gejšama koji će ih obilježiti sve do današnjeg, modernog doba. Iako se tijekom okupacije broj gejši gotovo sveo na nulu, s vremenom se postupno počeo povećavati. Dalby (1983: 165) piše da je 1976. godine bilo otprilike 17.000 gejši u cijelom Japanu te da su Kyoto i Tokyo dva japanska grada s najvećom i najrazličitijom populacijom gejši. Međutim, danas je u Japanu samo 5.000 gejši, a većina Japanaca nikad nije upoznala nijednu (Prasso, 2005: 209).

Znanstvenici i pisci koji su posjećivali Japan prije, tijekom i nakon okupacije, opisivali su svoja iskustva s takozvanim *geisha gaaru* (eng. *Geisha girl*), odnosno gejša djevojkama. Na temelju njihovih zapisa, nastao je velik broj tekstova o gejšama koji su promijenili globalno mišljenje. Bardsley (2010: 23) u svom članku *Teaching Geisha in History, Fiction, and Fantasy* objašnjava kako su mnogi japanski esejisti, nakon velike znatiželje stranih pisaca, napisali brojne tekstove o gejšama u Japanu. Ta literatura uključuje fikciju, akademske članke, savjete za poznavatelje gejši, memoare i priručnike o bontonu koje su napisale gejše. Smatra se da su to bili pokušaji ispravljanja iskrivljenog mišljenja o gejšama kako bi se one svijetu prikazale onakvima kakve zapravo jesu. I danas se pokušava promijeniti stereotipno mišljenje o gejšama, ali bez velikog uspjeha. Razlog može biti velika količina literature i filmova

o takozvanim gejšama, koji su nastali tijekom stoljeća i koji prikazuju likove koji izgledaju kao gejše, a bave se prostitucijom. Takav prikaz gejši je pogrešan i treba ga ispraviti i toj je temi posvećen ovaj diplomski rad.

1.1. Cilj i metodologija

S obzirom na malobrojnost gejši danas i svjetski pogled na njihovo zanimanje, treba svakako postaviti pitanja tko su gejše i što ih čini toliko privlačnima ljudima u svijetu? Zašto se na gejše gleda kao na prostitutke? Zašto se gejše u reklamama za promoviranje japanskog turizma prikazuju kao simbol Japana? Je li moguće ispraviti krivu sliku o gejšama? Cilj ovog rada je odgovoriti na ta pitanja te prikazati točnu sliku gejši, od njihova nastanka do danas. Prije toga definirat će se pojam kontroverznost. Kontroverznost je prijeporno pitanje o kojemu se diskutira (često javno) i iznose suprotstavljena stajališta. Kontroverznost može značiti i proturječnost, spor ili suprotnost neke tvrdnje (Hrvatski jezični portal). U radu će se pomoću metode deskripcije objasniti tko su zapravo gejše, koja je njihova uloga u zajednici i čime se točno bave. Zatim će se objasniti koje vrste gejši postoje, koja je razlika u njihovu izgledu i ulozi koju imaju u zajednici te na koji način napreduju kroz rangove. Nadalje, u idućem poglavlju će se metodom analize prikazati i objasniti kako su se u svjetskoj umjetnosti gejše prikazivale kroz povijest. Također će se objasniti povezanost gejši s *kabukijem* i kazalištem općenito te zašto su mnogi umjetnici koji su dolazili u Japan u svojim umjetničkim djelima gejše prikazivali kao kurtizane. Nadalje će se razjasniti kako je to utjecalo na mišljenje ljudi u svijetu te kako se pogled na gejše širio u popularnoj kulturi današnjice. Na to poglavlje veže se iduće poglavlje u kojem će se metodom kompilacije objasniti kulturna aproprijacija gejši, odnosno kako su stereotipi utjecali na današnje mišljenje o gejšama i njihovom zanimanju. Stereotip označava sklop pojednostavljenih i pretjerano uopćenih osobina koje se pridodaju svim pripadnicima neke društvene skupine (etničke, rasne i dr.) (Hrvatska enciklopedija). U tom će se poglavlju proučiti i na koji se način gejše razlikuju od ostalih žena u Japanu i Aziji općenito te zašto i se danas ne znaju prepoznati nacionalnosti Azijatkinja. Predstavit će se i kakav je pogled na gejše u današnjem svijetu i koliko je knjiga Arthura Goldena utjecala na popularnu kulturu i mišljenje o gejšama. U petom poglavlju analizirat će se svjetski popularan film i knjiga *Sjećanja jedne gejše* koju je napisao prethodno spomenuti autor. Analizom se razlažu i ističu činjenice o gejšama

koje se u knjizi i filmu prikazuju te se tumači što je krivo protumačio. U posljednjem poglavlju predstaviti će se rezultati ankete o gejšama koja je provedena za potrebe ovog rada. Premda je prvotna namjera ankete bila ispitati stavove anglofonoga stanovništva u svijetu, zbog slabijeg odaziva, u radu se prenose samo podaci koji se odnose na hrvatsko stanovništvo. Anketna pitanja odnose se na pojam gejša te na spektar njezine djelatnosti, a anketom se propituju i stavovi sudionika o filmu *Sjećanja jedne gejše* te koji su njihovi prijedlozi za poboljšanje mišljenja o gejšama.

2. GEJŠE

Pojam gejša dolazi od japanske riječi *geisha* (jap. 芸者), što znači „umjetnica“ (Iwasaki, 2002: 2). Prema Foreman (2008: 1), kada se riječ analizira kao dva *kanjija* *gei* (芸) i *sha* (者), razvidno je da je riječ o dva pojma od kojih prvi označava „umjetnost/umijeće“, a drugi „osobu“. Dok se u Tokyju koristi naziv *geisha*, u Kyotu je uvriježen naziv *geiko* (jap. 芸子) ili *geigi* (jap. 芸妓) što znači „žena od umjetnosti“ (Iwasaki, 2002: 2).

Slika 1 Gejša

2.1. Tko su gejše?

Kroz povijest se na gejše gledalo na različite načine, što se odražava u brojnim filmovima, kazališnim predstavama i književnim djelima. Međutim, tko su zapravo gejše i koja je njihova prava slika i uloga? Foreman (2008: 3) gejše definira kao žene koje aktivno uče glazbu i ples u *hanamachijima* (jap. 花街), okruzima u kojima žive s ostalim gejšama. Gejša ima posebnu povezanost s *hanamachijem* i učiteljima koji ju ondje podučavaju plesu, pjevanju i sviranju. Unutar *hanamachija* nalaze se *okiye* (jap. 置屋) u kojima gejše borave i žive. Svaka *okiya* ima hijerarhiju po kojoj se raspoređuju zadaci i razvijaju odnosi poštovanja. Kućanstvo, odnosno *okiyu*, vode isključivo žene. Vlasnicu *okiye*, odnosno menadžericu (jap. *okamisan*, 女将さん) koja brine o *okiyi*, sve *maiko* (jap. 舞妓) i *geiko* oslovljavaju kao „majka“ (jap. *okāsan*, お母さん). *Hanamachi*, kao poduzeće i umjetnička zajednica, ovisi o uspjehu i vodstvu menadžera, odnosno majke (Bardsley, 2021: 76). Unutar svake *okiye*, osim majke živi i nekoliko drugih gejši koje se međusobno nazivaju „sestrama“. I među

sestrama postoji hijerarhija pa postoji „starija“ i „mlađa sestra“. „Starija sestra“ (jap. *onēsan*, お姉さん) nije gejša koja je starija od druge nego gejša koja je došla ranije i koja je iskusnija u poslu gejše. Također, starija sestra je model i mentorica mlađoj sestri i odgovorna je za poučavanje ispravnom ponašanju gejše. Pomaže mlađoj sestri u pripremama za njezin debi i prati ju na prve profesionalne angažmane (Dalby, 1983: 44).

Slika 2 Gejše ispred okiye

U Japanu ljudi koji se bave nekom umjetnosti ili umijećem imaju umjetnička imena. Primjerice, keramičari, *kabuki* glumci i drugi umjetnici imaju svoja imena po kojima ih se prepoznaje. Tako je i sa ženama koje, kada postaju gejše, odbacuju svoje pravo ime i zamjenjuju ga umjetničkim imenom po kojemu se prepoznaju u javnosti. Svaka gejša preuzima prezime *okiye* u kojoj boravi, a ime ne bira sama nego joj se dodjeljuje kroz neku vrstu ceremonije. Ime koje se dodijeli gejši ostaje s njom do njezine smrti ili dok ne dođe do neke promjene, kada joj se dodjeljuje novo ime (Dalby, 1983: 36).

Bitno je naglasiti da kada žena jednom postane gejša, nikada ne ide u mirovinu niti se udaje. Prema Foreman (2011), kako je navedeno u radu Bardsley i Miller (2011), „gejše se često smatraju oličenjem žene u njezinom najboljem, najženstvenijem japanskom ponašanju.“ Stoga kako bi dosegle takva očekivanja, život *maiko* i gejše vrlo je težak jer moraju naporno trenirati i raditi na svom izgledu i postići eleganciju koju prikazuju na zabavama. *Maiko* su gejše pripravnice koje uče kako bi postale punopravne gejše, o čemu će biti više riječi u idućem poglavlju. *Maiko* i gejša karijere započinju i grade u *okiya*, gdje uče i treniraju po vrlo strogom režimu kroz nastave i probe. Iwasaki (2002: 3) je takav život usporedila sa životom koje vode primabalerine, koncertni pjevači i pijanisti izvan Japana.

Umijeće gejša očituje se kroz tradicionalnu glazbu i ples. Način treniranja je također tradicionalan, a kako bi se gejša usavršile, poučavaju ih profesionalni glazbenici i plesači. Kako bi gejša napredovala i usavršila se, potrebno je mnogo samodiscipline i tehnika ovladavanja umjetničkom formom (Dalby, 1983: 216). Jedan od događaja na kojem gejša pokazuje vještine koje je stekla treniranjem je *ozashiki* (jap. お座敷) ili, kako ga je Iwasaki (2002: 127) u slobodnom prijevodu nazvala, „banket“ ili „večera“. Osim naziva za događaj, pojam *ozashiki* označava i prostor u *ochayi* gdje se taj događaj održava. Foreman (2011), kako je navedeno u radu Bardsley i Miller (2011), objašnjava da *ozashiki* ima dvije svrhe: prva je da posluži kao mjesto za interakciju bogatih pokrovitelja s visoko uspješnim umjetnicima koje podržavaju. I gejša i pokrovitelji uživaju u glazbi i plesu koje prvo izvode gejša, a zatim i pokrovitelji ako imaju znanja o glazbi. Druga svrha *ozashikija* je pružiti miran, elegantan kontekst za klijente kako bi mogli voditi ozbiljne poslovne razgovore. Gejša u ovom slučaju jednostavno pomaže ostajući tiha i nenametljiva kada se stvari odvijaju dobro, pokazujući brzo razmišljanje i spretnost kada treba olakšati dogovore ako rasprave počnu posustajati. Stoga postoji jedno bitno pravilo etikete: gejša trebaju znati kada treba šutjeti, a kada intervenirati. *Ozashiki* je jedan od načina na koji gejša zarađuje za život, a organizira se tako da vlasnica *ochaye* (jap. お茶屋) obavlja dogovore s vlasnicom *okiye* u kojoj tražena gejša živi. Zatim vlasnica *okiye* obavještava *maiko* i gejšu o dogovorenom vremenu i mjestu na kojemu se moraju pojaviti. Na *ozashikiju* gejša i *maiko* najčešće razgovaraju s gostima koji su zatražili zabavu od gejša te plešu i recitiraju poeziju, sviraju *shamisen* i slično (Lockard, 2009: 12). *Shamisen* (jap. 三味線) je tradicionalni trzalački instrument, odnosno lutnja s tri žice. Razgovori na *ozashikiju* su raznoliki, a gejša su upućene u aktualne teme i suvremenu književnost. Gejša mora biti „dobro upoznata s tradicionalnim umjetničkim oblicima kao što su ceremonija čaja, aranžiranje cvijeća, poezija, kaligrafija i slikarstvo“ (Iwasaki 2002: 129). Iz ovoga se može zaključiti da gejša mora biti spremna u svakom trenutku održavati razgovore s gostima i pobrinuti se za dobru atmosferu na zabavi.

Slika 3 Gejše na ozashikiju

Kada na zabavama poput *ozashikija* dođe do trenutka kada gejša treba plesati, postoje dvije vrste gejši: *tachikata* i *jikata*. *Tachikata* (jap. 立方) je glavna izvođačica koja je obučena za plesanje i sviranje instrumenta koji nije *shamisen*, primjerice flaute ili bubnja. Gejše koje treniraju kako bi postale *tachikata* rano započinju svoju obuku te debitiraju kao *maiko* u ranoj tinejdžerskoj dobi. S druge strane, *jikata* (jap. 地方) je pratiteljica koja je obučena za sviranje *shamisen*a i pjevanje. One za razliku od *tachikate* ne debitiraju ranije, nego postaju gejše te često uče kraće vrijeme i debitiraju kada su starije. Također, kako bi gejša postala *tachikata* mora biti fizički lijepa, dok *jikata* ne mora posjedovati ljepotu (Iwasaki, 2002: 130).

Slika 4 Gejše plešu na ozashikiju

Svaki se *ozashiki* ili slična zabava, koja zahtijeva gejšu u određeno vrijeme i na određen broj sati, naplaćuje. Takve naknade nazivaju se *hanadai* (jap. 花代) ili „cvjetne naknade“. *Hanadai* traje u petnaestominutnim duljinama, a gejšino prisustvo se i za to kratko vrijeme naplaćuje klijentu. Ipak, neki klijenti, bez obzira na *hanadai*, gejšama daju napojnice (jap. *goshūgi*, ご祝儀) tijekom zabava, a te je napojnice gejši dopušteno zadržati za sebe (Iwasaki, 2002: 130).

Kako bi bila što bolja u svom poslu, gejša treba ostaviti dobar dojam na klijente koji žele njenu prisutnost na zabavama. Naravno, za to je potrebno uložiti puno truda u ples i pjevanje, ali i u osobni izgled. Gejše troše mnogo novca kako bi izgledale elegantno i kako bi zadivile ljude koje zabavljaju. Troškovi se odnose primjerice na odjeću, šminku pa čak i na nastupe na kojima žele nastupati. Kimono je najveći gejšin trošak. Dalby (1983: 293) objašnjava da, kada mlada žena započne karijeru gejše, mora kupiti najmanje deset kimona zajedno s *obijem*¹ kako bi imala odgovarajuću odjeću za svako godišnje doba. Prema Acaru (2024.), gejša na kupnju samo osnovne odjeće koju zahtijeva njezina profesija, točnije na kimono i *obi*, potroši desetak tisuća dolara. Naime, gejša mora imati i do nekoliko desetaka kimona jer svako godišnje doba zahtijeva nekoliko sezonskih kimona. S tolikim troškom gejša se ne može samostalno financirati. Dakako, privatne zabave poput *ozashikija* pomažu, ali ne pokrivaju sve potrebe i troškove. Stoga svaka gejša uzima bogatog zaštitnika ili pokrovitelja koji joj pomaže platiti nastavu koju pohađa te preuzima njezine troškove za odjeću i sezonske javne recitale koje pohađa (Kawaguchi, 2010: 36). Taj se pokrovitelj naziva *danna* (jap. 旦那). Obično *danna*, osim što pokriva i otplaćuje sve dugove gejše, pristaje pokriti i sve njezine buduće troškove. Primjerice, ako se gejša jednog dana želi osamostaliti od *okiye* u kojoj prebiva te pronaći vlastiti stan, *danna* joj to može omogućiti (Foreman, 2008: 97). Postoje izuzeci, a to su gejše *atatori*, odnosno gejše koje će kasnije naslijediti *okiyu* (Iwasaki, 2002: 9). Zanimljivo je da, iako je muški *danna* norma, gejša može imati i žensku *dannu*, odnosno pokroviteljicu koja plaća njezine nastupe i odjeću (Foreman, 2008: 100). O odnosu gejše i njezinog *danne* bit će više riječi u nastavku rada.

Kako je već spomenuto, kako bi se usavršile, gejše treniraju profesionalni učitelji. „Gejše su trenirali *kabuki* glumci i drugi putujući glumci koji su ih podučavali umijeću“ (Takahisa, 2015: 2). Veza između gejše i *kabuki* glumca vrlo je bliska te seže nekoliko stotina godina unatrag (Dalby, 1983: 12). U Japanu su mladići također bili gejše i nastupali su u *kabuki* kazalištima. Razlog tomu je to što je 1628. godine ženama zabranjeno nastupanje na javnim pozornicama zbog svađe koja se dogodila 20 godina ranije među muškarcima oko ženskih članica trupe (Prasso, 2005: 125). Zanimljivo je da su žene, kojima je nastupanje bilo zabranjeno, kasnije postale gejše u privatnim samurajskim kućanstvima. Gejše su nastavile prakticirati *kabuki*,

¹ *Obi*(jap. 帯) – pojas koji gejša nosi oko struka; može biti različitih veličina i boja

uključujući i dramsko djelo *Kabuki Esque*, pri čemu su sve muške uloge u takvim izvedbama preuzele žene, što je činilo zanimljivu inverziju za publiku jer su u *kabukiju* muškarci glumili ženske uloge (Dalby, 1983: 12). Još jedan od nastupa na kojem *maiko* i gejša nastupaju kako bi pokazale umijeće za koje su naporno trenirale je *onshūkai* (jap. 温習会). Prema mrežnoj stranici „Gion Kobu“ (2022.), *onshūkai* se održava svake godine u listopadu i na taj način gejša, osim što zabavlja publiku plesom, može od svojih učitelja dobiti ocjenu za nastup.

Osim plesa, gejša mora usavršiti i sviranje glazbenih instrumenata te naučiti mnoge glazbene repertoare koje će svirati publici. Repertoar se sastoji od dvije vrste žanra. Jedan je klasični žanr kazališta, a drugi onaj koji se izvodi na zabavama na banketima. Klasični repertoar sastoji se od *nagaute*, *tokiwazua*, *kiyomotoa* i *jiute*. Tim žanrovima gejša posvećuje najviše vremena kako bi ih usavršila jer su oni usko povezani s *kabukijem*. Gejše osim tih žanrova na *ozashikijima* izvode žanrove kao što su *hauta*, *kouta* i *zokkyoku*. *Shamisen* je središte gejšina glazbena fokusa. Gejše, zajedno sa svojim učiteljima, proučavaju *shamisen* i glas u nekoliko žanrova te flautu i bubanj koji su povezani s *hayashijem*² (jap. 囃子). Primjerice, *kotsuzumi* (jap. 小鼓), *ōtsuzumi* (jap. 大鼓) (*ōkawa* (jap. 大皮)) i *taiko* (jap. 太鼓). Kraći i jednostavniji žanrovi koje gejša izvodi su prilagođeni *ozashiki* okruženjima. Najstariji od njih je *hanauta*, odnosno „početna pjesma“ ili „kratka pjesma“, a izvodi se u kazalištu i *karyūkaiju* (Foreman, 2008: 15, 24). *Karyūkai* znači „svijet cvijeća i vrba“. To je zajednica u kojoj gejša žive i rade. U *karyūkaiju* se nalaze poduzeća poput *ochaya*, *okiya*, *kenbana* i drugih (Iwasaki, 2002: 1). Zanimljiva je i jedna od zabluda o *karyūkaiju* prema kojoj ono služi isključivo muškarcima. Međutim, kako Iwasaki (2002: 161) navodi, „žene su također domaćini *zashikija*, a često im prisustvuju i kao gosti.“ Gejše u mnogo slučajeva upoznaju obitelji gostiju koji prisustvuju *ozashikiju*.

Iz ovoga se može zaključiti da su gejša vrsne umjetnice koje posvećuju mnogo pažnje treniranju, preciznosti i perfekcionizmu. Iako mnoge gejša proučavaju ceremoniju čaja, kaligrafiju i aranžiranje cvijeća, njihov *gei* fokusiran je zapravo na japansku klasičnu glazbu i ples (Foreman, 2008: 15). Kako bi se dodatno shvatile gejša i svijet u kojemu žive, potrebno je objasniti kako se postaje gejša te kako se mijenja njezin izgled i uloga u „svijetu cvijeća i vrba“.

²*Hayashi* - različite kombinacije flaute i udaraljki u japanskoj glazbi (Encyclopedia Britannica, 2020)

2.2. Tipovi gejši

Kao i u većini poslova, tako i u umjetničkim poslovima, postoje rangovi, ali i vrijeme kada se osoba može početi baviti određenom umjetnošću. U Japanu postoji tradicionalni običaj da djeca kojima je namijenjena profesionalna umjetnička karijera formalnu obuku službeno započinjaju šestog lipnja uoči svog šestog rođendana (Iwasaki, 2002: 64). Naravno, Iwasaki je svoju obuku za *maiko* započinjala u 1950-ima, a od tada se do danas mnogo toga promijenilo. Prema modernom zakonu u Japanu, djevojka mora završiti nižu srednju školu, odnosno mora imati 15 ili 16 godina prije nego što joj se dopusti da uđe u školu za obuku gejši (Iwasaki, 2002: 19). Zanimljiv je podatak da se između 1950. i 2000. godina broj *maiko* znatno smanjio. No Bardsley (2009: 312) tvrdi da su mnoge mlade žene 2008. godine popunile *maiko* redove, čime se njihov broj vratio na razmjere iz 1950-ih. Najviše promjena u svijetu gejši se događa s promjenom gejšine dobi. Primjerice, ako djevojka nakon srednje škole odluči postati gejša, mora trenirati oko godinu dana, položiti test i sa 16 godina postaje *maiko*. Gejša postaje u dobi od 20 godina te nakon toga može birati želi li se nastaviti baviti poslom gejše ili će odustati i pronaći drugi posao (Nishio, 2006: 1). Mrežna stranica „Sakuraco“ (2021.) objašnjava da gejša pripravnica, odnosno *maiko*, ima dvije razine. Prva razina zove se *shikomi* (jap. 仕込み), što znači „priprema“ ili „treening“. Posao *shikomi* je da brine o kućanstvu *okiye* dok trenira kako bi jednog dana postala gejša. Druga je razina *minarai* (jap. 見習い), odnosno „učenje promatranjem“. *Minarai* prati gejšu na *ozashikije*, sjedi i promatra sa strane i ne sudjeluje u zabavi.

Slika 5 Maiko

Gejše se kao pripadnice umjetničkog svijeta moraju odijevati i šminkati drugačije od ostalih žena u Japanu. Gejšina uobičajena odjeća je svileni kimono do gležnja, srednjih rukava, u prigušenijim bojama. Navodi se da „elementi kimono kostima zapravo čine društveni kod“ (Dalby, 1983: 282). Kimono je najskuplji i najvažniji aspekt izgleda gejše i izrađen je od svile. Također autorica tvrdi da će *maiko*, s obzirom na to da nema dovoljno novca, kao pripravnica posuditi sva svoja kimona od *okiye*, ali jednom kada dobije *dannu* ili kada postane neovisna, moći će imati vlastita kimona. Nijedan kimono nije isti. Svaki kimono koji gejša nosi ima različite motive i boje (Lockard, 2009: 20). Jedan od velikih pokazatelja prikladnosti kimona je sezona. Svaki bi kimono trebao imati uočljiv godišnji motiv kao što ga ima svaka tradicionalna *haiku* pjesma. Sezone su široko izražene u tri različita tipa odjevnog predmeta te u bojama i dizajnu. Uobičajeni motivi za dizajn kimona su cvijeće, ptice i kukci. Drugi pokazatelj prikladnosti kimona je formalnost i dob gejše. Svjetle boje su prikladnije za mlađe žene, a postupno postaju prigušenije kako žena stari Dalby (1983: 296). Osim izgleda koji pristaje mladim i starijim ženama, o osobi koja ga nosi puno govori i kvaliteta kimona. Primjerice, može označavati financijski status, obiteljsko podrijetlo, osobnost i slično. “Postoji umjetnost usklađivanja izbora kimona sa situacijom u kojoj se nosi. Sezonska prikladnost je najvažnija.” Pravila tradicionalnog japanskog ukusa dijele godinu na 28 godišnjih doba i svaki od njih ima vlastite motive i simbole (Iwasaki, 2002: 62).

Maiko nosi kimono koji se naziva *hikizuri* (jap. 引き摺り). *Hikizuri* se razlikuje od običnog kimona po tome što ima duge rukave i širok šlep, a nosi se nisko spušten na zatiljku vrata. Rub šlepa je otežan i širi se u lijepi luk. *Hikizuri* je pričvršćen posebno dugim *obijem* (dužim od šest metara) koji je vezan straga. *Minaraiin* kimono je sličan kimonu koji nosi *maiko*, ali razlika je u dužini šlepa i *obija*. Također, *maiko* nosi kimono vrste *furisodea* (jap. 振袖), odnosno „ljuljajućeg rukava“. *Furisode* nose mlade žene i smatra se najformalnijom vrstom kimona za njihovu dob (Iwasaki, 2002: 133).

Kimono *maiko* je prepoznatljiv po ovratniku (jap. *eri*, 衿) koji je ručno ušiven na njen pod-kimono, odnosno donje rublje (jap. *nagajuban*, 長襦袢). *Eri* je izrađen od svile koja je izvezena bijelim, srebrnim i zlatnim koncem. *Eri* je crvene boje, a kako *maiko* sazrijeva, tako boja blijedi sve dok ona ne dođe do stadija „okretanja

ovratnika“ (jap. *erikae*, 衿替え), kada počinje nositi bijeli ovratnik i postane gejša (Iwasaki, 2002: 146). Taj proces okretanja ovratnika odvija se nakon ceremonije *mizuage* (jap. 水揚げ), odnosno ceremonije kada *maiko* postane punoljetna, što je oko njezine 20. godine (Iwasaki, 2002: 197). U prošlosti *mizuage* se izvodio drukčije i do danas ostaje stvar kontroverznosti, no o tome će biti riječi kasnije.

Nadalje, preko kimona se nalazi *obiage* (jap. 帯揚げ). *Obiage* je tanka tkanina poput marame koja se veže unutar *obija*, ali mora biti vidljiva malo iznad njega Lockard (2009: 21). navodi kako će *obiage* koji nosi *maiko* biti crvene boje, dok će kod gejša biti svijetloplave ili ružičaste boje. Preko *obiagea* nalazi se *obi* koji služi kao pojas kako bi držao kimono na mjestu. Autorica navodi kako je „*obi* često jednako složen kao i sam kimono i, kao rezultat toga, može biti jednako skup kao kimono.“

Na nogama *maiko* i gejša uvijek nose bijele *tabi* čarape (jap. 足袋). U *tabiju*, za razliku od uobičajenih čarapa, palac je odvojen tako da nožni prsti mogu lako uhvatiti sandalu. *Maiko* i gejša moraju nositi *tabi* za jedan broj manje od broja cipela koji inače nose jer to stopalu daje uredan i nježan izgled. Na *tabi* se nose drvene i kožne sandale koje se nazivaju *okobo*. Zbog težine i dužine kimona, *okobo* koje *maiko* nose mora biti visok 15 centimetara kako se kimono ne bi vukao po tlu (Iwasaki, 2002: 75). Obuća *maiko* i gejša se razlikuju jer će gejša na nogama umjesto *okoboa* nositi *zori* koje su niže i napravljene od lakirane kože. Također, traka na *okobu* kod *maiko* je crvene boje kada djevojka započinje treniranje te će se postupno mijenjati u ružičastu, a zatim ljubičastu s njezinim napredovanjem u karijeri (Lockard, 2009: 22).

Bitan element gejšine odjeće je i torbica u kojoj se nalaze stvari koje bi joj mogle zatrebati. Torbica se zove *ozashiki kago* (jap. お座敷籠) i u nju gejša stavljaju predmete kao što su *nōsatsu* (kartica s imenom, jap. 納札), *senjafuda* (kartica s imenom njezina *hanamachija*, jap. 千社札), kutija za čačkalice, džepni ručnici, sklopiva lepeza za ples, ubrusi, ručno ogledalo, *binkaki* (češalj od zelenike), ruž za usne i ostalo (Lockard, 2009: 22).

Slika 6 Odjeća maiko i gejše srijeda

Slika 7 Odjeća maiko i gejše straga

Osim odjeće po kojoj se razlikuju *maiko* i gejše, bitna razlika je i u frizuri. *Maiko* mora mijenjati i do pet frizura prije nego što postane gejša budući da prolazi kroz pet stadija tijekom obuke za gejšu od kojih svaki nalaže drukčiji stil frizure. Tih pet frizura naziva se *wareshinobu*, *ofuku*, *sakkō*, *yakko-shimada* i *katsuyama* (Lockard, 2009: 15).

Maiko prvo nosi kosu u stilu *wareshinobua* (jap. 割れしのぶ), pri čemu joj je kosa podignuta i oblikovana u punđu na vrhu glave i pričvršćena crvenim svilenim vrpčama zvanim *kanoko* (jap. 鹿の子). Srijeda i straga ukrašena je *kanzashijem* (jap. 簪), ukrasima u obliku igle koji su karakteristični za *karyūkai* izgled. To je jednostavan, elegantan stil koji prikazuje krivulju vrata mlade djevojke i svježinu njezinih crta, što je najveća prednost *maiko*. „Nakon što sam postala *maiko*, išla sam frizeru svakih pet dana. Kako bih sačuvala oblik frizure, spavala sam na pravokutnom lakiranom drvenom jastuku s uskim jastučićem na vrhu“ (Iwasaki, 2002: 132). Frizura *sakkō* (jap. 先笄) je, kako Iwasaki (2002: 219) objašnjava, posljednja frizura koju *maiko* nosi posljednjih mjesec dana prije nego li će postati gejša.

Nakon što *maiko* postane gejša, više ne mora ići tako često frizeru i smije nositi kosu u šinjonu. Kada joj je kosa u šinjonu, gejša smije koristiti periku (jap. *katsura*, かつら) kada ide na bankete i ostala javna nastupanja. Perika je napravljena od prave ljudske kose, koja je oprana, očišćena i obojena u prirodnu boju. Svaka se *katsura* izrađuje pojedinačno. I gejša mora imati najmanje tri različite *katsure* za razne prigode. Ti stilovi zovu se *shimada* (jap. 島田), *maeware* (jap. 前割れ) i *tsubushi-shimada* (jap. 潰し島田). *Shimada* je najsvečanija frizura, dok je *tsubushi-*

shimada manje formalna i češće se nosi. *Maeware* je *katsura* koja se nosi samo kada gejša igra mušku ulogu u plesnoj predstavi (Lockard, 2009: 17).

Kako bi kosa gejše izgledala što ljepše i privlačnije, gejša mora nositi različite ukosnice i ukrase za kosu. Iwasaki (2002: 132) svoju frizuru opisuje kao frizuru koja je imala „ukosnice sa svilenim cvjetovima šljive na stranama stražnje strane punđe, par srebrnih ukosnica u stilu cvijeća sa strane, iglu s narančastim cvijetom na vrhu i dugačku iglu na vrhu s kuglicama od crvenog koralja i žada.“ Po ovome se može zaključiti kako gejša mora imati mnogo ukrasa u kosi kako bi naznačila raskoš i privukla pozornost.

Još jedna stavka koja obilježava gejšin izgled je šminka koja je, osim kimona, njen najizraženiji aspekt. Potpuno razvijena gejša nosi minimalnu količinu šminke, dok pripravnica mora redovito šminkati cijelo lice bijelom bojom. Gejša će lice našminkati samo za nastupe ili kada ju to zamoli klijent. Kod šminkanja u normalnim okolnostima gejše ostavljaju dva nebojena zupca na stražnjoj strani vrata, a u posebnim prilikama tri zupca (Lockard, 2009: 18).

Nadalje, način nanošenja ruža za usne također je drukčiji kod *maiko* u usporedbi s gejšom. *Maiko* će svoj ruž nositi drukčije ovisno o činjenici je li imala svoj *misedashi* ili ne. *Misedashi* (jap. 店出し) je *maikin* debi, odnosno dan kada postaje „spremna za posao“. To znači da je *maiko* spremna raditi kao profesionalka i postati gejša (Iwasaki, 2002: 145). U prvoj godini *misedashija*, *maiko* boji samo mali dio donje usne, a to se mijenja s njezinim napretkom u poslu i približavanjem *erikaea*. S vremenom se površina šminke na usnama povećava sve do trenutka kada *maiko* potpuno oboji obje usne crvenilom (Lockard, 2009: 19).

Slika 8 Frizura i šminka maiko i gejše

Uz karakterističan izgled, važno je naglasiti i ulogu *maiko* na zabavama. Za razliku od gejši, općenito su tihe na velikim svečanim zabavama jer nemaju dovoljno iskustva za zabavljanje gostiju. Kako je ranije navedeno, *maiko* uči promatranjem te se od nje ne očekuje da sudjeluje u razgovorima o politici i drugim temama u kojima gejša mora biti izvrsna. Treba naglasiti i da gejša i *maiko* ne smiju jesti na privatnim banketima jer moraju zabavljati goste (Dalby, 1983: 19). Iwasaki (2002: 74) ističe kako ipak postoji iznimka od tog pravila, odnosno gejše smiju jesti kada ih gost pozove na objed u restoran.

S obzirom na to da *maiko* i gejša zabavljaju ljude iz cijelog svijeta, njihov zadatak prije svake zabave je dobro se pripremiti i saznati ponešto o gostima koje će tu večer zabavljati. „Ako je netko od njenih gostiju bio političar, proučavali su zakonodavstvo koje je taj političar zastupao, a ako je gost bila glumica, čitali su članak o njoj u časopisu“ i slično (Iwasaki, 2002: 74).

Gejše kao vrsne zabavljačice moraju biti spremne sastati se s gostima u bilo kojem trenutku. Stoga naporno treniraju i uče kako bi ispunile očekivanja svih gostiju koje zabavljaju. Njihov naporan rad, usavršavanje vještina i elegancije bili su neiscrpan izvor inspiracije za mnoge umjetnike koji su ih prikazivali u svojim djelima kao ikone elegancije i simbol tradicionalne japanske kulture.

3. REPREZENTACIJA GEJŠI U ORIJENTALIZMU

Reprezentacija ili predstavljanje središnji je pojam suvremene filozofije, kulturalne i književne teorije, a odnosi se na procese stvaranja i prijenosa značenja između ja i drugoga, jedne i druge kulture ili povijesnog razdoblja (Hrvatska enciklopedija). U slučaju gejši, reprezentacija označava način na koji ih se prikazuje i predstavlja u umjetnosti i popularnoj kulturi u svijetu. S druge strane, orijentalizam je način vladanja i oblik mišljenja utemeljen na istodobno političkoj i spoznajnoj razdjelnici moći između Zapada i Istoka (Hrvatska enciklopedija). Dakle, orijentalizam označava način na koji ostatak svijeta doživljava sve azijske države.

U ovom poglavlju će se prikazati i objasniti na koji su se način gejše kroz vrijeme prikazivale u umjetnosti i popularnoj kulturi u svijetu te kako je došlo do pogrešnog tumačenja gejši.

3.1. Povijest

Kako bi se razumjelo na koji je način došlo do pogrešnog prikazivanja gejši u umjetnosti, potrebno je objasniti odakle potječu i kako su se razvile gejše. Umjetnost kojom se gejše bave seže čak do početka 17. stoljeća kada se ženska izvedba značajno proširila. Godine 1603. predstave poput djeve u svetištu koja je odjevena kao muškarac koji vrti mačem i slične, bile su zabranjene radnje za ženu te su nazvane *kabuki* (jap. 歌舞伎). *Kabuki* dolazi od riječi *kabuku* (jap. 傾く), što znači „čudno se oblačiti i ponašati se na čudan način“. To je kazalište, bez obzira na to što je izazivalo veliku kontroverzu, bilo toliko popularno da se proširilo velikom brzinom i uključivalo je mnogo izvođačica. Stoga se razvilo u teatar koji je postao poznat kao *onna kabuki* (jap. 女歌舞伎), odnosno ženski *kabuki*. Nedugo zatim osnovane su licencirane četvrti za užitak (eng. *pleasure quarters*) koje su također izvodile predstave, a iz njih se dalje razvio *yūjo kabuki* (jap. 遊女歌舞伎), odnosno *kabuki* kurtizana. Publika iz različitih slojeva dolazila je gledati predstave u kazališta i kina. Zbog velike popularnosti *kabukija* među publikom su izbijale tučnjave i mnoga su kazališta vandalizirana. *Bakufu* (jap. 幕府), kako su se zvali službenici šogunata, okrivili su žene za društveni kaos te im je 1629. godine zabranjeno bilo kakvo javno izvođenje glazbe i plesa, uključujući i *onna kabuki* (Foreman, 2008: 42). Nadalje, autorica citirajući Mitamura (1998.), objašnjava da je ta zabrana ostala sve do Meiji

obnove (1868.) i da je otežavala ženama u sudjelovanju i izvođenju umjetnosti. Zanimljivo je kako su četvrti za užitak bile jedino mjesto gdje su žene mogle legalno nastupati te su zbog toga sve žene koje su se željele nastaviti baviti umjetnošću i javno nastupati morale onamo preseliti. Iz ovoga se može zaključiti da žene, iako su se željele baviti samo umjetnošću, nisu imale izbora nego se pridružiti redovima prostitutki i kurtizana. Plesačice poznatije pod nazivom *odoriko* (jap. 踊り子) ilegalno su nastupale u samurajskim rezidencijama i na drugim mjestima izvan četvrti za užitak. Zbog toga je *bakufu* pokušao još više smanjiti njihov broj i zabranio im je nastupanje i u samurajskim rezidencijama. To međutim nije spriječilo žene da ilegalno nastupaju u drugim područjima i privatnim rezidencijama (Foreman, 2008: 43).

U to vrijeme, izraz *gejša* označavao je izvođača koji je imao vještina u glazbi i plesu, a sve se više odnosio na žensku izvođačicu. Naravno, vezano uz ovaj izraz postoji zabuna jer se riječ *gejša* koristila i za označavanje muških izvođača unutar kazališta *kabuki* i lutkarskog kazališta (jap. *ningyō shibai*, 人形芝居), što dovodi do višestrukog značenja tog pojma. Jedno od značenja koristilo se za starije ženske *odoriko* koje su prešle s plesanja na sviranje *shamisena* kako bi bile pratnja za *kabuki* plesove mlađih *kabuki* plesača. Međutim, *gejša* nisu samo izrasle iz *odoriko* tradicije nego i iz *tayū* kurtizana koje su nastupale u četvrtima za uživanje. Uloga *gejši* razvila se kao odgovor na podjelu rada unutar četvrti. Postojao je velik broj prostitutki i kurtizana koje su imale umjetničke sposobnosti, no *tayū* su bile posebno talentirane. Izraz *tayū* (jap. 太夫) potječe iz tradicije kazališta *nō* (jap. 能) koja datira od 1400. godine, a izraz se odnosio na vrhunskog pripovjedača i pjevača muškog spola te se kasnije odnosio samo na pjevače oba spola koji su bili naratori u lutkarskom kazalištu *jōruri* (jap. 浄瑠璃) (Foreman, 2008: 44). Zbog toga prve osobe koje su svirale *shamisen* nisu bile *gejša* nego kurtizane koje su ga i popularizirale. Instrument koji je nastao u Kini pod nazivom *sanxian*, stigao je na japansko otočje Ryūkyū početkom 16. stoljeća, gdje je dobio naziv *jabisen*, a kasnije se proširio na kopnu u Japanu sredinom 16. stoljeća kao modificirani oblik gudačkog instrumenta sa zmijskim trbuhom te je tek tada dobio naziv *shamisen*. Kurtizane koje sviraju i plešu ubrzo su postale popularne u Edo, što je poslužilo kao izgovor japanskim vladarima da ih službeno zatvore u poznate četvrti bordela. Opčinjenost kurtizanama razvidna je na japanskim *ukiyo-e* drvorezima (eng. *woodblockprints*) (Kawaguchi,

2010: 28). Foreman (2008: 15) objašnjava kako se na tim otiscima može prepoznati je li na slici gejša ili kurtizana samo ako je *shamisen* prikazan negdje na slici. Praso (2005: 217), koja je intervjuirala bivšu gejšu Mineko Iwasaki o gejšama i o tome kako su prikazane u svijetu, navodi da se Iwasaki ne slaže s tvrdnjom da su gejše prikazane na drvorezbarskim otiscima. Iwasaki objašnjava da „nijedna gejša ne izgleda poput starinskih japanskih drvorezbarskih otisaka žena s previše izduženim licima i određenom muževnošću. (...) Vrlo često žene prikazane na tim grafikama su *oiran* ili prostitutke, a ne gejše ili *maiko*. To je još jedan primjer nesporazuma na Zapadu.“ Na slici ispod prikazana je kurtizana koju je naslikao umjetnik Utamaro, a napravljena je na drvorezu.

Slika 9 Utamaro – Hanaogi of the Ogiya (1750-1806)

3.2. Reprerentacija gejša izvan Japana

Sredinom 19. stoljeća otvaranje Japana svijetu označava početak popularizacije japanske kulture u stranim zemljama, posebice Americi. Kawaguchi (2010: 4) objašnjava kako je konzumerizam u zemljama izvan Japana uznapredovao jer su se u velikim gradovima počele otvarati mnoge robne kuće u kojima se prodavala roba proizvedena u Japanu, ali i brojni proizvodi u japanskom stilu proizvedeni u zemljama izvan Japana. Svjetski interes najviše se bazirao na japanskim umjetninama, fotografijama i drvorezima. Primjerice, do 1880-ih godina komercijalno dostupne fotografije prodavale su se kao suveniri te su pomogle u fiksiranju skupa vizualnih slika Japana, njegovog društva i ljudi. Te su se slike razlikovale od japanskih *ukiyo-e* drvoreza iz prethodnog razdoblja suvremenom referencijalnošću. Jedna od tematika na fotografijama i *ukiyo-e* drvorezima s kraja 19. stoljeća bila je prikaz žena koje su živjele u bordelima (Kawaguchi 2010: 14). Žene na tim fotografijama bile su obučene u kimono te su imale različite ukrase u

kosi. Po tome se može zaključiti kako se već tada na gejše gledalo kao na prostitutke. Gejše, iako su živjele s prostitutkama u bordelima, nisu prodavale tijela nego svoju umjetnost.

Godine 1866. japanski *bakufu* je poslao dvije slike gejši iz grada Edo na francusku izložbu u Pariz te ih prvi put predstavio vanjskom svijetu. Do 1887. godine Pierre Loti je napisao *Madame Chrysantheme* u kojoj je predstavio japansku gejšu na njegovom „lažnom vjenčanju“. To je „inspiriralo *Madame Butterfly* Johna Luthera Longa, iz čega je nastala drama Davida Belasca *Madame Butterfly* (1900.) i poznata Puccinijeva istoimena opera (1904.).“ Ta su se djela razvila i ojačala povezanost između „gejše“ i ženske podložnosti (Foreman, 2008: 6). U proljeće 1896. godine u Daly's Theatreu u Londonu je premijerno izvedena glazbena komedija *The Geisha* koja je u vrlo kratkom roku postala hit (Kawaguchi, 2010: 4). U toj je predstavi Japanka predstavljena na način na koji bi ju gledatelji u Europi registrirali kao drsku ženu. Bez obzira na takav prikaz japanske žene, predstava je privlačila masovnu publiku i time popularizirala gejše (Kawaguchi, 2010: 111). Smatra se da je ta glazbena komedija bila prekretnica koja je stvorila potpuno pogrešnu sliku i mišljenje javnosti o gejšama. Još jedna predstava koja je kontrast priče o *Madame Butterfly* je *Gejša i vitez*. Predstavu je osmislio Otojiro, suprug vrlo poznate glumice Sadayakko Kawakami (jap. 川上貞奴, 1871.-1946.). Predstava se odigravala u dva čina i imala je vrlo isprekidanu radnju. „Predstava *Gejša i vitez* bila je posebno namijenjena zapadnoj publici.“ Radnja priče tematizira gejšu, koja zapravo nije gejša već *oiran*, koju je ljubavnik odbacio zbog druge žene koja je bila društveno prihvatljivija (Kawaguchi, 2010: 169). Po tome je radnja vrlo slična radnji *Madame Butterfly*. Predstava *Madame Butterfly* je zbog estetiziranih detalja kao što su trešnjini cvjetovi, gejša i drugih, sažet prikaz japonizma (Wisenthal, 2006: 179). Izraz japonizam odnosi se na modu japanske umjetnosti u zemljama izvan Japana i japanski utjecaj na umjetnost u Americi i Europi te dizajn nakon otvaranja Japana svjetskoj trgovini 1853. godine (Smart history, 2020). Nova fascinacija zemalja izvan Japana japonizmom i gejšama došla je kao poticaj nasilnog otvaranja Japana Americi. Godine 1862. u Parizu je otvorena trgovina pod nazivom *Le Port Chinoise*, gdje je srednja klasa mogla kupovati japanske lepeze, lakirane kutije, viseće svitke, keramiku i druge predmete koji su se pojavljivali kao rekviziti na impresionističkim slikama. Mnogi umjetnici koristili su Japan kao inspiraciju. *Pin-up* poster prikazivali su američku glumicu odjevenu kao „gejša“ u crvenom kimonu dugih rukava te s ukosnicama u

kosi i s mašnom na leđima, što je bio tipičan pogled zapadnih država na japansku kulturu. U to je vrijeme poznata japanska gejša po imenu Madame Sadayakko obišla nekoliko država u Europi i Sjedinjenim Državama 1890-ih godina i izazvala veliku fascinaciju gejšama. Međutim, iako su mnogi poznati ljudi poput princa od Walesa, Picassa i drugih zatražili nastup Madame Sadayakko, u Tokyju se to smatralo sramotnim jer Japan nije želio da ga u svijetu predstavlja glumica niže klase (Prasso, 2005: 50).

U posljednjim desetljećima 19. stoljeća mnogi posjetitelji Japana očekivali su da će njihove fantazije o raskošno odjevenim kurtizanama biti istinite. Ipak, kurtizane ili *oiran* bile su toliko poznate iz *ukiyo-e* spisa da su postale ikone japanske *demi-mondain*, odnosno žena koje su izgubile položaj u uglednom društvu zbog indiskretnog ponašanja ili seksualnog promiskuiteta (Kawaguchi, 2010: 32). Međutim, japanski umjetnici i dalje slikaju kurtizane i gejše kao ukrasne motive na stojećim paravanima (jap. *byobu*, 屏風), visećim svicima (jap. *kakemono*, 掛物) i drvorezbarskim otiscima (jap. *ukiyo-e*, 浮世絵). I japanske *shunge* (jap. 春画), proljetne slike, najčešće prikazuju kurtizane i gejše kako se upuštaju u seksualne odnose. Jedina razlika po kojoj se može znati razlika je li na *shungi* prikazana gejša ili kurtizana bila je u tome što su kurtizane prikazane kako uživaju s ljubavnicima ili su umotane u postelje, dok su gejše pored sebe imale *shamisen* (Kawaguchi, 2010: 87).

Kao zanimljivost u recentnijoj umjetnosti ističu se slike lone Rozeal Brown, koje prikazuju gejše tamnije puti poput Afrikanki (Bardsley, 2010: 30).

Slika gejši prikazana u kazališnim predstavama i književnim djelima uvelike je utjecala na popularnu kulturu kao što su moda i filmovi.

3.3. Popularna kultura

Za vrijeme Drugog svjetskog rata Japan je okupiralo nekoliko drugih država. Američki su vojnici bili najbrojniji među japanskim okupatorima, a australske su trupe činile najveći dio okupacijskih snaga Britanskog Commonwealtha. Snage koje su okupirale Japan između 1949. i 1952. godine sastojale su se samo od Australaca. Nakon što je okupacija završila, australski vojnici su u Australiju ponijeli artefakte i iskustva vezana uz japanske žene. Mornari koji su se vratili u Australiju nosili su vojne ruksake pune slika „japanskih gejši“ (Norma, 2022: 5).

S druge strane, američka okupacija omogućila je američkim redateljima snimanje brojnih filmova vezanih uz gejšu i općenito žene u Japanu. Dominantna interpretacija japanske ženskosti u filmovima potisnula je alternativne filmove. Premda marginalno, postojalo je tržište koje je spremno dočekalo prikaze pitomih, „egzotično kostimiranih gospođica“ ili „lotos-ljepotica“ jer su slike poput gejši u *jinrikishama* (jap. 人力車) pod trešnjinim cvijetom, koje datiraju iz kasnog 19. stoljeća, upisane u američku kulturu prepoznatljivim predstavama poput *Madame Butterfly*. Priča o *Madame Butterfly* koristi okvir „istok susreće zapad“ kako bi prepričala priču o nevinoj djevojci koju je uništila izdaja njezina bešćutnog svjetovnog ljubavnika (Shibusawa, 2006: 273). Suprotno tome, Japanci su svoju omiljenu tragičnu junakinju pronašli u ženskom liku Okichi iz romana *Okichi, Mistress of a Foreigner*. Okichi je bila pratilja prvog američkog konzula u Japanu Townsenda Harrisa, a njezin život je „bio plodno tlo za razvoj legendi jer je Okichi pokazala primjer tragičnih posljedica kada je postala predmet žudnje stranca“ (Kawaguchi, 2010: 154). Veliki dio Okichine patnje je pripisan tretmanu njezinih sunarodnjaka Japanaca, od vladinih službenika do članova vlastite obitelji. Sva tri romana o Okichi napisao je Juichiya Gisaburo (jap. 十一谷義三郎, 1897. - 1937.), a temelje se na istraživanjima Shunsuija Muramatsua, liječnika u selu Shimoda kojega je zanimala lokalna povijest. Legenda o Okichi bila je od nacionalne važnosti 1920-ih godina. Juichiya Gisaburo slijedi tradiciju koja govori da je Okichi već bila popularna gejša u selu Shimoda kada je imenovana za pratilju Townsenda. Romani su bili toliko popularni da je prema njima snimljen film koji je režirao Kenji Mizoguchi 1930. godine, a još četiri filma snimljena su pred kraj tog desetljeća. Tek nakon Drugog svjetskog rata Hollywood je pokušao transformirati povijesni susret između Harrisa i Okichi u simbol simbiotske veze između Sjedinjenih

Država i poslijeratnog Japana. Godine 1958., 20th Century Fox objavio je film *The Barbarian and the Geisha* u kojem glume John Wayne i Eiko Ando u glavnoj ulozi. Film koristi masku pristojnosti kako bi izbjegao pokušaj sugeriranja da gejše ugađaju muškarcima (Kawaguchi, 2010: 157).

Početakom 1950-ih godina, *Teahouse of the August Moon*, roman koji je bio prilagođen kazalištu, počeo se prikazivati na filmskim platnima te je osvojio brojne glavne nagrade. Film je prikazivao lik sirene gejše Lotus Blossom i žene s otoka Okinawe koje žele lekcije od nesretnih američkih okupacijskih snaga o tome kako postati gejše. U filmu glume Shirley MacLaine i Lucille Ball koje su maskirane u gejše kako bi dobile komičan učinak u filmu i na televiziji. Englezi su također pokušali kroz humor imitirati Azijate i njihovu kulturu. Primjerice, engleske glumice su se „minimalistički“ oblačile kako bi postigle izgled kurtizana i Azijatkinja te na taj način dobile reakciju divljenja publike koja ih je promatrala kako uspješno pokušavaju postati Japanke (Bardsley, 2010: 30).

Još jedan film koji prikazuje američku fascinaciju Japanom je komedija *The Geisha Boy* koju je Paramount Pictures objavio krajem 1958. godine. To je film o prijateljstvu između neuspješnog američkog mađioničara i japanskog dječaka iz više klase. Iako u naslovu stoji riječ „gejša“, film nije o gejšama, ali započinje nizom kadrova u kojima nasmiješene i naizgled gole „slatke gejša djevojke“ otvaraju lepeze. Iako je neozbiljna komedija, film nas može poučiti o američkim razmišljanjima sredinom stoljeća. Nadalje, „film simbolično predstavlja poslijeratne bilateralne odnose SAD-a i Japana, međutim Japan je prikazan kao mlađi saveznik kojemu je potrebno američko vodstvo“ (Shibusawa, 2008: 281).

Poslovni ciljevi redatelja da prodaju svoje filmove, podudaraju se s ciljem da se osnaži japansko gospodarstvo i navede Amerikance da posjete Japan. Hollywood je reklamirao Japan i Japance tako što je ponovno prikazivao orijentalizam (Shibusawa, 2008: 273). Nadalje, izopačenost američkih i europskih zemalja je sastavljena od njihovih unaprijed stvorenih predodžbi i predrasuda koje stereotipiziraju azijske zemlje i odvajaju ih od ostatka svijeta. „Ove pogrešne pretpostavke stavljaju Istok u monolitan pojam, što otežava da Istok bude točno predstavljen ili poštovan na Zapadu“ (Hon, 2021: 1). Dobar primjer toga je plakat za film *The Barbarian and the geisha* koji je prikazivao pokoravanje japanskih žena euro-američkim muškarcima. Razlog tome je što studiji u Hollywoodu nisu znali kako plasirati filmove o Japanu bez egzotiziranja Japana, objektivizacije Japanki i

omalovažavanja Azijata. To se posebice pokazalo na premijeri filma *The Barbarian and the geisha* gdje je MGM-ova knjiga za tisak sugerirala ženama koje su japansko-američkog porijekla da „ukrase“ premijeru filma tako što će držati suncobrane i voziti se u *jinrikishi* kako bi „dodale boju“ filmu (Shibusawa, 2008: 273). Drugi prijedlog je bio da žene odjenu kimono i naprave frizuru kakvu nose gejše te dijele letke na prometnim ulicama. Foreman (2008:10), citirajući LeEspiritu (1997.), navodi da su u holivudskim filmovima gejše i druge slike „azijskih žena“ „fetišizirane kao utjelovljenje savršene ženstvenosti i prave egzotične ženstvenosti, (i) suprotstavljene njihovim modernijim, emancipiranim zapadnjačkim sestrama“. Može se zaključiti da je Amerika u filmovima o Japanu željela tu zemlju prikazati kao mjesto koje vrijedi posjetiti samo zbog lijepih i egzotičnih žena, odnosno gejši, koje su spremne ispuniti muškarcu svaku njegovu fantaziju.

Osim filmova o gejšama i Japanu, koji su se desetljećima prikazivali na američkim ekranima, godine 1999. pojavila se i „geisha glam“ moda. Ta je moda uključivala modne piste s kimonima i odjećom nalik *obiju*, crpeći inspiraciju iz knjige *Sjećanja jedne gejše* Arthura Goldena (Foreman, 2008: 10). Time se dokazalo da se shvaćanje pojma „geisha-girl“ vrlo malo promijenilo. Osim mode, tu su se pojavili i proizvodi sa slikom gejše. Primjerice, kako Foreman (2008: 12) izjavljuje „u Tokyju tijekom proljeća 2000. vidjela sam europske čokolade pod nazivom *Geisha Chocolates* koje se prodaju u otmjenim kutijama koje prikazuju Japanku kako kleči i drži lepezu s japanskom zastavom u sredini.“ Po ovoj se izjavi može zaključiti kako su i Japanci uvelike pridonijeli iskrivljenoj slici gejši i njihovoj kulturi kako bi privukli turiste iz drugih zemalja.

Gledajući na cjelokupnu sliku o gejšama koja se proteže kroz povijest, od ratova preko umjetnosti do filmova današnjice, može se zaključiti kako su u tome sudjelovali ne samo strani umjetnici i vojnici nego i Japan kao država. Razlog može biti to što se Japan svijetu pokušao prikazati u boljem svjetlu i privući ljude da posjete Zemlju Izlazećeg Sunca, predstavljajući im iskrivljenu sliku Japanki i umjetnica. Iako je već spomenuto kako su gejše nastale od *tayū*, važno je objasniti što se počelo događati nakon što su se gejše odvojile od rangova prostitutki i postale zabavljačice kakve poznajemo danas te kako su točno nastale kontroverznosti koje okružuju svijet gejši.

4. KULTURNA APROPRIJACIJA GEJŠI

4.1. Kako su nastali stereotipi

Ako promatramo proces odvajanja gejši od rangova prostitutki, bitno je objasniti kakva je situacija s gejšama bila na samom početku te što je točno uzrokovalo kontroverznosti. Pitanje koje se može postaviti je jesu li gejše same krive za kontroverznosti vezane uz njihovo zanimanje ili su kontroverznost nametnuli posjetitelji Japana?

Za analizu navedenog problema treba krenuti od kasnog 16. i ranog 17. stoljeća kada se broj zakonski priznatih četvrti za uživanje počeo povećavati jer su vladari nastojali učvrstiti svoju kontrolu nad Japanom. Tijekom vladavine Tokugawa šogunata (1603. - 1868.), ponašanje koje se očekivalo od gejši razlikovalo se od grada do grada. Primjerice, u četvrti Shin-yoshiwara u gradu Edo od gejši se očekivalo da žive isključivo od svoje umjetnosti, što ih je razlikovalo od kurtizana visoke klase i prostitutki niže klase iz četvrti bordela. Za razliku od gejši iz Kyota i Osake, gejšama iz Shin-yoshiwara bilo je zabranjeno baviti se poslovima koje su obavljale prostitutke i kurtizane. Jasna razlika između kurtizana, prostitutki i gejši je bila u načinu na koji se vezao *obi*. Kurtizane i prostitutke svoj su *obi* vezale sprijeda, a gejše straga (Kawaguchi, 2010: 27).

Prostitucija u Japanu bilježi se od najranije 10. stoljeća, a prostitutke su i tada bile poznate po svojoj spretnosti u plesu i glazbi. Zanimljivo je da su visoko pozicionirane prostitutke često bile pozvane izvoditi prigodne plesove i pjesme na banketima na kojima su sudjelovali dvorjani i vladini dužnosnici (Kawaguchi, 2010: 27). Ranije je spomenuto kako su gejše i prostitutke bile u istim bordelima i bavile su se istim zanimanjima, jedino što gejše nisu bile promiskuitetne. Prema mrežnoj stranici Toki (2021), izvorna uloga gejši bila je da moraju biti pomoćnice *oiran*. Međutim, kako su se kurtizane bojale da će im gejše krasti mušterije, propisi su u to vrijeme zabranjivali gejšama uspostavljanje osobnih odnosa s mušterijama. Zanimljivo je da gejše, iako tada nisu imale dozvolu sjediti blizu gostiju te su mnogi gosti, odnosno pokrovitelji koji su posjećivali kurtizane, postupno razvili interes za gejše jer su bile jeftinije i pristupačnije od kurtizana. Tek 1730-ih godina gejše su se potpuno odvojile od prostitutki. Prve gejše u bogatom trgovačkom gradu Osaki su, kao i u Kyotu, bile poznate pod nazivom *geiko*. U Kyotu su se u licenciranim

čajanama zapošljavali talentirani glazbenici i plesači koji su zabavljali goste dok jedu i piju (Kawaguchi, 2010: 27).

Zbog sve češćih prelazaka gejši u čajane, Foreman (2008: 44) navodi da su „do 1761. *tayū* potpuno nestale iz licenciranih četvrti, godinu dana prije prvog službenog popisa ženskih gejši.“ Za to postoje dva razloga. Prvi je bio da su žene koje su željele izvoditi *jōruri*³ mogle to učiniti izvan četvrti za užitak, sve dok takve izvedbe nisu bile dovoljno popularne da je vlada morala intervenirati i provoditi istragu. Drugi razlog je bio taj što, osim što je postalo moguće nastupati izvan četvrti za užitak bez posljedica, rang *tayū* počeo je označavati kurtizanu visokog ranga bez obzira na njezin talent. Od sredine 18. stoljeća, izraz *onna geisha* zamijenio je izraz *odoriko* i počeo označavati dvije vrste izvođačica, jednu odraslu izvođačicu koja je svojim plesnim sposobnostima dodala glazbene vještine, i drugu koja je više služila kao glazbena pratnja nego kao plesačica (Foreman, 2008: 45).

Stoljeće kasnije, odnosno 1868. godine, dolazi do smjenjivanja Tokugawa šogunata, čime je okončana vladavina duga dva i pol stoljeća. Provedene su mnoge društvene reforme od kojih je jedna izmjena zakona o prostituciji. Tom promjenom porastao je ugled gejši, a time i povećana potražnja za najekskluzivnijim zabavama predvođenima istreniranim gejšama. Četiri godine kasnije, točnije 1872. godine, Meiji vlada objavila je Zakon o emancipaciji gejši i prostitutki (Kawaguchi, 2010: 5). Tim su zakonom svi dugovi gejši i prostitutki bili poništeni, a ugovori za *maiko* bili su ograničeni na sedam godina (Dalby, 1983: 65). Nadalje, rezultat Zakona o emancipaciji omogućio je gejšama da se vrate kući svojim roditeljima, a one koje to nisu željele, mogle su se zaposliti u ženskim radionicama gdje su podučavane praktičnim vještinama. U Osaki je 1878. godine tradicionalna *yūjo* (kurtizana) službeno zamijenjena s dvije kategorije žena: *shogi* (jap. 娼妓), licenciranim prostitutkama, i *geigi* (*geiko*), gejšama kojima je bilo zabranjeno prostituirati se. Međutim, zabrana prostitucije ukinuta je godinu dana kasnije, što je značilo da gejšama u Osaki prostitucija nije bila zabranjena, ali nisu bile ni licencirane prostitutke. S obzirom na dvosmislenost njihova položaja, mnoge su žene iskoristile priliku i počele nastupati u zabavnim četvrtima u gradovima, odmaralištima i sličnim mjestima diljem Japana. Pratile su ljude na večere te pjevale i plesale na zabavama. Iako su te žene radile isto što i gejše, one su se za razliku od pravih gejši bavile

³*Jōruri* - u japanskoj književnosti i glazbi, vrsta pjevanog recitala koji se počeo koristiti kao scenarij u lutkarskoj drami *bunraku* (Encyclopedia Britannica, 2020)

prostitucijom. Te su se žene bez obzira na to morale registrirati u lokalnim gejša kućama i bile su vezane ugovorom koji je određivao njihovu zaradu te kako se ona dijeli između nje i vlasnika kuće gejše. U ugovoru je bio naznačen i rok do kojega je gejša morala platiti svoje dugove. Ako gejša nije uspjela zaraditi dovoljno da otplati svoj dug, nije mogla steći slobodu i bila je prodana drugim kućama (Kawaguchi, 2010: 37). Zanimljivo je da se oko 1870. godine u Yokohami otvorila četvrt bordela Miyozaki. Izvan Japana vodile su se rasprave jesu li se žene koje su ondje radile kao pomoćno osoblje, a to se posebno odnosilo na glazbenice i plesačice, također pretvarale da su prostitutke. Neki su ljudi ipak znali razliku između gejši i prostitutki. Primjerice, britanski konzul C. Pemberton Hodgson, kojega su tijekom posjeta Japanu zabavljale *Gayashaas*, kako ih je nazivao, smatrao je da treba jasno objasniti razliku između prostitutki i gejši kada se govori o njihovom seksualnom ponašanju. „Djevojke koje pjevaju“ ili „djevojke iz čajane“, kako je opisivao gejše, bile su čestite i ugledne djevojke koje se ni jedan Japanac ne bi usudio zavesti (Kawaguchi, 2010: 21).

Nakon Drugog svjetskog rata američke snage okupirale su Japan. Prve američke okupacijske trupe stigle su u Japan 26. kolovoza 1945. godine i time je za Japance počelo razdoblje neizvjesnosti. Japanski poslijeratni kabinet želio je očuvati nacionalno uređenje (jap. *kokutai*, 国体), a kako bi to postigli, ministri su bili voljni surađivati s okupacijskim snagama. Japanske je dužnosnike posebno zabrinjavala mogućnost silovanja japanskih žena. Stoga je guverner prefektura Kanagawe, u kojoj se nalazi grad Yokohama i važna pomorska luka Yokosuka, dao savjet svim zaposlenicama lokalnih vlasti da napuste gradove i potraže utočište na selima. Da bi dodatno smanjio rizik od silovanja žena, kabinet ministra dogovorio je da prostitutke postanu „prva linija obrane“ u očuvanju ugleda žena i djevojki. Japansko ministarstvo unutarnjih poslova izdalo je upute guvernerima prefektura da počnu provoditi plan za „rekreacijske sadržaje“ i „utješne stanice“ (jap. *ianshisetsu*, 慰安施設) na mjestima gdje su okupacijske trupe bile postavljene nakon što se Japan predao savezničkim snagama 18. kolovoza 1945. godine. Primarna funkcija „utješnih stanica“ bila je dostupnost prostitutki i pružanje njihovih usluga američkim vojnicima. Među brojnim klasama žena, prostitutke su pripadale klasi u kojoj su se također nalazile konobarice, radnice iz bara, licencirane i nelicencirane prostitutke te gejše (Kawaguchi, 2010: 221). Mnogo stereotipa potječe upravo zbog situacije u koju se

Japan doveo jer su se mnoge prostitutke odijevale kao gejše, nosile kimona, šminkale se i predstavljale kao gejše. Lockard (2009: 27) objašnjava da je razlog za to činjenica da su se gejše tijekom rata bile prisiljene odreći skupocjenih kimona i drugih vrijednih stvari te su morale čekati dopuštenje generala MacArthura kako bi se mogle nastaviti baviti svojim zanimanjem, a to je zabavljanje gostiju u čajanima i drugim mjestima gdje su gejše običavale nastupati. Autorica naglašava da su američki vojnici često slali slike i pisali pisma u Sjedinjene Države o gejšama-djevojkama (eng. *geesha-girl*) s kojima su dolazili u kontakt, ne znajući da pritom nisu bili u društvu gejši nego u društvu žena *onsen*. Žene *onsen*⁴ su se uvelike razlikovale od gejši, jedina sličnost bili su kimono i šminka. Kako je već spomenuto, prava gejša će imati svoj *obi* vezan na leđima, a *onsen* prostitutka svoj će vezati sprijeda jer ga je tako lakše odjenuti i skinuti. Zatim, gejša će svoj život posvetiti umjetnosti kako bi privukla ljude, a *onsen* će ljude zabavljati pomoću seksualnih igrica i provokacija. Kako ne bi došlo do zabune oko identiteta, gejše su se trebale kloniti teritorija unutar četvrti za užitek na kojemu su prebivale prostitutke i kurtizane (Foreman, 2008: 97).

Gejše su bile prisiljene, tijekom cijele američke okupacije, nositi se s lošim tretmanima i stalnim usporedbama s prostitutkama. Štoviše, broj pravih gejši je pao na 1.695 u Tokyju, dok se broj prostitutki popeo na gotovo 70.000 kada se trgovina u Japanu legalizirala 1946. godine. Međutim, tek nakon američke okupacije, koja je završila 1952. godine, donesen je zakon protiv prostitucije koji je na snagu stupio 1956. godine (Prasso, 2005: 60). Taj zakon uvelike je utjecao na promjenu značenja riječi „gejša“. Foreman (2008: 7), citirajući Jossa (1960.), objašnjava da su prostitutke taj zakon iskoristile na način da su se predstavljale kao gejše kako bi izbjegle uhićenja. Konobarice, maserke i druge žene koje su nosile kimono i koje je vojno osoblje viđalo, bile su prozivane „gejšama“. Iz tog razloga su strani vojnici ustalili ideju o „gejša-djevojkama“ što se ukorijenilo i prenosilo sve do današnjice. Međutim, gejše nisu bile jedine žene koje su tretirane na taj način. Mnoge Japanke, koje nisu bile gejše niti su se bavile nekom vrstom umjetnosti, smatrane su gejšama, a mnogi vojnici, kako oni američki tako i oni australski, tretirali su ih kao prostitutke. Kako bi se shvatilo zašto i kako su japanske žene bile tretirane, bitno je objasniti koja je njihova uloga u svakodnevnom životu te kako su se prikazivale u američkim i drugim stranim medijima.

⁴*Onsen* (jap. 温泉) su prirodni topli izvori u Japanu na kojima su izgrađena kupališta

4.2. Gejše i žene u Japanu

Kada se govori o ženama u Japanu, mnogi će dobiti dojam kako su te žene tihe i poslušne te da ne vole izražavati svoje mišljenje. To je još jedan u nizu stereotipa koji odnosi na Japanke. Ako se vratimo u povijest, trgovina japanskim ženama u inozemstvo u svrhu seksualne eksploatacije, među američkim i europskim stanovništvom je u 19. stoljeću potaknula ideju da se na japanske žene gleda kao na prostitutke. Taj se oblik prekomorske trgovine zvao *karayuki* (jap. 唐行き), a provodio se u velikim razmjerima više od 50 godina (Norma, 2022: 3).

S druge strane, pogled na gejše u Sjedinjenim Državama kretao se od „sluškinje“ ili „ljubavnice“, preko egzotične žene koja je vješta u erotskim umjetnostima, sve do podređene azijske žene. U prošlosti su neke obitelji u Japanu prodavale svoje kćeri ako su vidjele da imaju vještinu i gracioznost koju zahtijeva gejša jer su zaključili da je bolje da im kćer postane gejša nego nečija žena (Foreman, 2008: 7).

Kada je žena u Japanu postala nečija supruga, njezina uloga vezala se samo uz kućanstvo. Od supruge se nije očekivalo da sa suprugom ide na druženja s njegovim kolegama, odnosno takve su aktivnosti bile prepuštene samo supругu. Za situacije druženja služile su gejše koje su bile pratnja muškarcima na zabavama. Mnoge su japanske žene bile svjesne svoje pozicije i nisu bile ljubomorne na gejše jer se „njihovi identiteti ne preklapaju jedan s drugim“ (Dalby, 1983: 169). Nadalje, autorica navodi da „gejše utjelovljuju upravo one aspekte ženstvenosti koji su odsutni u ulozi supruge ili su samo sporedni“ (Dalby, 1983: 171). Po tome se može zaključiti kako su gejše i supruge dva različita svijeta koja se međusobno upotpunjuju u svojim poslovima. Supruga će biti društveno suzdržana, gejša će biti pričljiva, supruga će biti fokusirana na obitelj i dom, gejša na društveni život i zabavu muškarca.

Žene u Japanu bile su ključne u uklanjanju ratnog stereotipa o Japancima. Američka vojska koja je okupirala Japan smatrala je da su japanski vojnici okrutni, no Japanke su iskupile svoj narod u očima Amerikanaca zbog načina na koji su prikazivale svoju poniznost, a ne aroganciju, te su bile lojalne za razliku od američkih žena. Amerikanci su vidjeli Japan kao zemlju punu rižinih polja, pagoda postavljenih u visokim šumama, ljupkih „malih ljudi“ koji se šetaju uokolo i poslužuju osvježenja. Stoga ne čudi činjenica da su Amerikanci „poludjeli“ za japanskim proizvodima. Ono što je ipak Amerikance i Europljane najviše asociiralo na Japance bile su ručno

izrađene japanske lutke. Lutke su se često kupovale za američke i europske žene kao ukrasne igračke. Zaludnost Amerikanaca japanskim lutkama navela ih je da fantaziraju o Japankama. Smatra se da je razlog to što su ljudi koji su posjećivali Japan na japanske žene gledali kao na ljupka, tiha stvorenja koja su služila da prate svoje muževe i izgledaju lijepo, baš kao lutke. Autorica opaža da Pierre Loti u svom djelu *Madame Butterfly* opisuje japansku mladenku kao „lutku“. Dalje dodaje da je nazivanje japanskih žena „lutkama“ „objektiviziralo žene kao privremene igračke kojima se može manipulirati i impliciralo da su naivne i djetinjaste.“ Američki ratni tisak uvijek je lica Japanki izostavljao iz popularnih i muževnih ratnih slika Japanaca koji su bili prikazani kao majmuni, insekti i slične životinje (Shibusawa, 2006: 23). Nakon rata, urednici časopisa i vijesti, a kasnije i redatelji filmova, svoj su fokus usmjerili na japanske žene. U mnogim američkim predratnim i poslijeratnim filmovima, redatelji su inzistirali na romansi između Azijatkinje i bijelca, a film je morao imati sretan završetak (Shibusawa, 2006: 257). Smatra se da je taj način prikazivanja azijskih žena općenito stvorio još veći stereotip o vjernim, poslušnim ženama i proširio se na cijelu Aziju, a ne samo na Japan. Osim u filmovima, stereotipan način na koji su prikazane Japanke u američkoj kulturi jasno se vidi i na filmskim plakatima. Autorica kao primjer navodi reklamni članak za film *Sayonara* (1957.) koji je usporedio sporednu glumicu Miyoshi Umeki s lutkama koje se mogu pronaći na policama u trgovini. Uspoređivanje glavne glumice Take i glumice Umeki s lutkama, ponovno je pokrenulo stereotipno mišljenje da su sve japanske žene lutke u kimonu koje se mogu kupiti bilo gdje.

Ako se obrati pažnja na žrtve komercijalnog seksualnog iskorištavanja, može se primijetiti da su japanske žene i djeca dvostruke žrtve komercijalnog seksualnog iskorištavanja. Prvo su ih iskorištavali vlastiti sunarodnjaci, a potom i muško stanovništvo u inozemstvu promicanjem prostitucije koju povezuju s gejšama (Norma, 2022: 1).

Iz prošlosti se može vidjeti da je pogled na gejše, točnije na njihov posao, negativan, ali mnoge su poznate ličnosti današnjice koje žive izvan Japana unatoč tome od ranih 1990-ih godina pokušavale izgledati kao gejše. Pokušaji kopiranja gejši započeli su izlaskom romana Arthura Goldena *Sjećanja jedne gejše* koji je stekao svjetsku slavu te je i danas vrlo popularan. Osim samog pokušaja kopiranja izgleda, bitno je objasniti kako je taj roman popularizirao Japan te utjecao na ukupan dojam o gejšama.

4.3. Kako se danas gleda na gejše?

Percepcija koju su američki vojnici dobili iz interakcije s gejšama u Japanu nakon Drugog svjetskog rata, bila je potpuno pogrešna. Prave gejše nisu prostitutke niti su seksualno dostupne strancima. One su umjetnice obučene za ples, glazbu i pjevanje. Japanska vlada je preko sustava licencirane prostitucije pokušala stvoriti i dokazati razliku između gejši i prostitutki (Prasso, 2005: 209). Naime, unutar industrije prostitucije stvorena su tri sloja: gejše, licencirane prostitutke i privatne prostitutke. Gejše su u usporedbi s prostitutkama imale licencu zabavljačica i nisu mogle legalno prodavati seksualne usluge. Također, gejše su imale više obrazovanje od licenciranih prostitutki. No, bez obzira na pravo gejšino zanimanje, u svijetu prevladavaju uvjerenja koja su američki vojnici prenijeli u Ameriku nakon završene okupacije Japana (Ramseyer, 1993: 634). Smatra se da su ista uvjerenja o gejšinom zanimanju ostala nepromijenjena, a to će se dokazati u nastavku.

Od Drugog svjetskog rata do 1990-ih godina mnogo su se stvari promijenile u pogledu na Japan i japansku kulturu, no jedna stvar koja je ostala ista su gejše. Naime 1997. godine pisac Arthur Golden objavio je roman *Sjećanja jedne gejše* koji je ostvario fenomenalan uspjeh na svjetskom tržištu. Zanimljivo je kako su žene u 1990-ima nastojale prigrliti spolnu različitost kako bi definirale vlastiti identitet. Madonna je dobar primjer takve žene jer je uvijek bila poznata po svojim transformacijama na sceni. Kada je Golden objavio svoj roman, Madonna je iskoristila priliku i stvorila novu, preoblikovanu ličnost na temelju lika gejše iz romana. Da bi to postigla i vješto prikazala ličnost gejše, Madonna je u jednoj od svojih odjevnih kombinacija za objavljivanje fotografija u časopisu Harper's Bazaar bila odjevena u crni kimono. Na dodjeli nagrada Grammyja 1999. godine, Madonna je bila odjevena u crveni kimono Johna Paula Gaultiera, koji je napravio kožni korzet koji je trebao predstavljati *obi*. Zanimljivo je da se isti kimono pojavljuje u njezinom videu pjesme *Nothing really matters* (Kawaguchi, 2010: 266).

Slika 10 Madonna na nastupu 1999.

Slika 11 Madonna u časopisu 1999.

Madonna nije bila jedina koja je pokušala imitirati gejšin izgled. Isto je učinila i pjevačica Kylie Minogue, ali za razliku od Madonne, Minogue je preuveličala američki stereotip o gejšama kao seksualnoj igrački koja izgleda kao lutka. Svoj izgled gejša Minogue je prikazala u glazbenom videu pjesme *GI: German BoldItalic* (1998.), gdje ju se može vidjeti s bijelom perikom ukrašenom šljokicama i iglama i gdje izgledom podsjeća na gejšu iz *Madame Butterfly*. Minogue je u spotu odjevena u *kitono*, kimono šarenih boja s lepršavim *furisode* rukavima i zavezanim *obijem*. Iako to nije tipičan izgled gejša, njezina je odjeća ljude izvan Japana koji nemaju znanja i iskustva o japanskoj odjeći ili, u ovom slučaju, odjeći gejša, podsjećala na gejšu. (Kawaguchi, 2010: 270)

Slika 12 Kylie Minogue kao gejša

Bitno je sagledati i definiciju gejša na internetu i internetskim rječnicima. U rječnicima iz 1932. godine gejša su definirane kao *shōbainin* (jap. 商売人), što se također prevodi kao trgovac, žena koja radi po noći; gejša, prostitutka, hostesa i slično. Zanimljivo je da i danas neki internet rječnici tako definiraju gejšu. Jedan od primjera je rječnik *Jisho* (2020), drugi primjer je da se gejša u rječnicima definira kao crnkinja (jap. *kokujin*, 黒人). Međutim, ne misli se na crnkinju kao osobu crne rase

nego na osobu koja se bavi crnim poslovima. U tu skupinu također pripadaju prostitutke (Nakaoka, 2012: 252). Kada se u internetske rječnike upiše riječ *kokujin*, rječnici poput *Jisho* (2020) i *Kotobank* (2024) izbacit će prijevod i objašnjenje da ta riječ označava prostitutku, gejšu ili *demimondaine*. Naravno, ti rječnici nisu jedini koji tako definiraju gejšu. Postoje i američki rječnici poput Merriam-Webster (2024) rječnik koji gejšu definira kao „japansku djevojku ili ženu koja je trenirana kako bi zabavljala i pravila društvo grupi ljudi, posebice muškarcima ili grupi muškaraca“. Taj rječnik nudi i primjere iz knjiga i neke zanimljive činjenice o gejšama. Osim američkih rječnika, postoje i definicije za gejšu na hrvatskim internet rječnicima. Primjerice, Hrvatski jezični portal (2024) nudi dvije definicije gejše, jedna je da je gejša „članica profesionalne klase žena u Japanu čije je drevno tradicijsko zanimanje zabavljanje muškaraca“, a druga da je gejša u prenesenom značenju prostitutka. Školski rječnik hrvatskog jezika (2024) gejšu definira kao pjevačicu i plesačicu koja u japanskim čajanima zabavlja goste. Po tome se može zaključiti da mnogi rječnici, strani i domaći, gejšu definiraju kao zabavljačicu i prostitutku te da ponekad nema jasne razlike između tih definicija.

Pogled na azijske žene i gejše je ostao nepromijenjen od Drugog svjetskog rata jer se u filmovima, knjigama, na plakatima i dalje prikazuju kao žene koje su spremne muškarcima ispuniti sve želje i pokoriti im se. Dobar je primjer to što su se „američki muškarci rijetko susretali s azijskim ženama koje nisu bile prostitutke“, a takvo mišljenje o gejšama širi se po svijetu i danas (Norma, 2022: 2). U današnjoj Australiji povijesni „efekt gejši“ jako utječe na azijske imigrantice jer je studija iz 2016. godine pokazala da australska seksualna industrija aktivno reklamira azijske žene koristeći „efekt gejše“, a takve reklame često nazivaju azijske žene „Japankama“ ili „gejšama“ (Norma, 2022: 5). S druge strane, Foreman (2008: 10) navodi kako se danas „pasivnost iskristalizirana u slici gejše također primjenjuje na općenitiji način, nemajući nikakve veze s Azijom“. Kao primjer autorica navodi izraz „njegovateljica gejša“ koji se koristi kada se želi dati narušen opis za medicinske sestre za koje se čini da se ponašaju previše podložno prema muškarcima. Dakle, može se zaključiti kako se, bez obzira na protok vremena između prvih dojmova o japanskim ženama i gejšama sve do kulture koja je prerasla iz tih dojmova, nije promijenilo ljudsko razmišljanje kada je riječ o Japanu, Japankama i gejšama. Naprotiv, s dolaskom Goldenovog romana smatra se da se situacija samo pogoršala i na gejše se ponovno gleda kao na prostitutke čija umjetnosti nije važna. Pitanje koje je bitno postaviti je

kako je Arthur Golden došao do razmišljanja o gejšama te što ga je potaknulo da piše o gejšama tako da ih predstavlja kao prostitutke, a ne kao umjetnice. Odgovor bi mogao biti u slici koja se protezala od Drugog svjetskog rata, no mogao bi biti i pogrešno tumačenje odgovora na pitanja koja je postavio Mineko Iwasaki tijekom intervjua za knjigu. Unatoč tim činjenicama, knjiga je Goldena plasirala među najpopularnije pisce svih vremena. Kako je Iwasaki reagirala na njegov roman te zašto je Golden pogrešno prikazao gejšu, pokušat će se objasniti u sljedećem poglavlju.

5. ANALIZA KNJIGE I FILMA *SJEĆANJA JEDNE GEJŠE*

Knjiga koja je stekla znatnu popularnost i pritom stvorila mnoge kontroverze krajem 1990-ih i početkom 2000-ih godina bila je roman pisca Arthura Goldena *Sjećanja jedne gejšu*. Iako je knjiga kombinacija nekoliko žanrova, poput romana o odrastanju, priče o poslovnom uspjehu u kojoj junak ili junakinja svladavaju prepreke kako bi se uzdigli na vrh svoje profesije, roman *Sjećanja jedne gejšu* je i tradicionalna ljubavna priča sa sretnim završetkom (Kawaguchi, 2010: 276). S druge strane, iako je roman fikcija, ljudi diljem svijeta prihvatili su priču kao dio biografije gejšu i prikaz *karyūkaija* u knjizi autentičnim. Ono što je Goldenov roman uvjerljivo i točno projicirao jest predstavljanje sažete zbirke američkih ideja povezanih s gejšama (Foreman, 2008: 5). Smatra se da je autorica svojim mišljenjem željela objasniti kako je Golden svoju ideju o gejšama i njihovom pravom zanimanju dobio iz ideje i povijesnih knjiga i ispovijesti američkih vojnika koji su okupirali Japan nakon Drugog svjetskog rata jer je Golden radnju djela smjestio u predratno i neposredno poslijeratno razdoblje. To je jasno vidljivo u opisima teških životnih uvjeta, kada opisuje smrad, prenapučenost i slično. Takvi opisi poslužili su mu kao metafora za korupciju u društvu gejšu te u japanskom društvu općenito. Dakle, Goldenov roman ima sličnosti s djelima koja su mu prethodila, kao što su Lotijeva *Madame Chrysantheme*, Mascagnijeva opera *Iris* i Parisov roman *Kimono* (Kawaguchi, 2010: 279).

Osim iskrivljenog prikazivanja svijeta gejšu, Golden je spomenuo i osobu koja mu je bila inspiracija za lik u romanu, a to je Mineko Iwasaki. Praso (2005: 211), koja je posjetila i razgovarala s Iwasaki, objašnjava kako „u zahvalama romana, Golden naziva gospođicu Iwasaki dobrom prijateljicom i pripisuje joj zasluge za ispravljanje „svake moje zablude o životu gejšu““. Ali krajnji rezultat bila je knjiga koja

je iskrivljavala istinu. Može se zaključiti da je Iwasaki Goldenu ispričala svoju životnu priču i time prekršila zavjet šutnje, odnosno tradiciju prema kojoj je načina života gejši tajna i nije za javnost. Iwasaki je, prekršivši zavjet šutnje, izgubila reputaciju te je primala i prijetnje smrću. Nadalje, autorica objašnjava da je kršenje dogovora, iskrivljivanje istine i lažno predstavljanje Iwasakinog lika bilo dovoljno da Iwasaki podnese tužbu protiv Goldena nakon što je knjiga objavljena. Foreman (2008: 5) tvrdi da je Goldenov roman bio vrlo uvredljiv za Iwasaki, a citirajući Strucka (1999), autorica navodi što je Iwasaki rekla:

„Ono što je napisano u knjizi Arthura Goldena je netočno... On je krivo shvatio... Za mene, osobno, ovo je kleveta, povreda..., Također kleveta protiv Giona u cjelini... Prave gejše ne vežu cipele muškarcima - to rade sluškinje. Prave gejše ne uzimaju (vrijeme) od svog treninga. Golden je pogriješio u organizaciji kuće gejši i pogrešno je shvatio naslikani osmijeh koje su tradicionalno nosile Noh plesačice... Knjiga je sva o seksu. Napisao je tu knjigu na temu žena koja prodaje svoje tijelo. Uopće nije bilo tako.“

Iz ovoga se može zaključiti da roman, iako je fikcija, i dalje prikazuje mnogo stvari koje gejše nikada ne bi učinile i interpretira njihov posao potpuno krivo. Stoga ne čudi činjenica da se Iwasaki uvrijedila i tužila Goldena zbog iskrivljene interpretacije gejšina zanimanja i života općenito. Iwasaki nadalje objašnjava Prasso (2005: 218) kako je Gion, kao najprestižnija četvrt, podijeljen na dijelove. Postoji Gion Kobu, zatim Gion Otsubu i Gion Higashi. Gion Kobu se još naziva i Visokim Gionom, a Iwasaki je bila član tog dijela Giona te objašnjava kako je radnja romana *Sjećanja jedne gejše* smještena u taj dio Giona. Gion Otsubu još je poznat kao i „četvrt zadovoljstva“, a Gion Higashi je Istočni Gion. Iwasaki, kako je objasnila Prasso, tvrdi da su u Istočnom Gionu bile smještene gejše niže klase koje su se bile spremne upustiti se u odnose za novac, no da gejše u Visokom Gionu to nikada nisu radile te da je Golden sve pomiješao kada mu je Iwasaki to objašnjavala.

Golden nije jedini koji je pogrešno shvatio gejše i njihov način života. Iwasaki je komentirala i antropološka istraživanja Lize Dalby i Lesley Downer koje su također provele određeno vrijeme među gejšama. Obje su antropologinje iskrivile činjenice, po čemu je Iwasaki zaključila kako su „došle s unaprijed stvorenim idejama i krenule graditi slučaj oko ideja kako bi ih dokazali“. Razlog tom mišljenju bilo je izjednačavanje gejši s prostitutkama i širenje pogrešnih dojmova (Prasso, 2005: 211).

Iz svega se može zaključiti kako i antropolozi i ostali koji su ušli u svijet gejši te proveli neko vrijeme među njima, i dalje mogu krivo tumačiti i prenositi iskrivljene informacije u svijet. To se dogodilo i s romanom *Sjećanja jedne gejše*. Ne samo da je Golden krivo protumačio i prenio svoja saznanja o gejšama svijetu nego je na temelju njegova romana snimljen film koji je još više iskrivio činjenice.

Zanimljiva je činjenica da je za vrijeme snimanja filma *Sjećanja jedne gejše*, redatelj Rob Marshall, na preporuku Arthura Goldena, angažirao Lizu Dalby kao konzultanticu i pomoć oko učenja glumica kako biti gejša. Redatelj Marshall pohvalio je Dalby zbog njezina poznavanja gejši, zbog njezina jedinstvenog statusa prve američke gejše te zbog njezine vještine u podučavanju glumica u filmu. Međutim, pravi problem u filmu jest što je stvorio još jednu kontroverzu kada je Rob Marshall angažirao tri kineske glumice za glavne uloge u filmu. To je razljutilo Kineze koji su se uvrijedili što njihove zvijezde glume „japanske prostitutke“ (Bardsley, 2009: 314). Na slici ispod može se vidjeti scena iz filma *Sjećanja jedne gejše* na kojoj su prikazane tri kineske glumice: Zhang Ziyi, Gong Li i Michelle Yeoh.

Slika 13 Scena iz filma *Sjećanja jedne gejše*

Orijentalizam u fikciji kao što su *Sjećanja jedne gejše* daje mogućnost zemljama izvan Azije da nastave stvarati netočne prikaze azijskih zemalja te općenito negativno utječe na žene azijskog podrijetla tako što jača razdvajanje i neravnotežu u moći među ženama azijskog podrijetla i žena koje nisu tog podrijetla. To se posebno vidi u filmu *Sjećanja jedne gejše* gdje su prikazali gejšu koja je sličnija prostitutki prisiljenoj na seksualni rad nego pravoj gejši. Takvi su prikazi uspjeli naljutiti Japan pa je film dobio mnogo negativnih kritika i na kraju zabranu prikazivanja u Japanu (Bardsley, 2009: 1). Kako bi se shvatilo zašto je došlo do tolike kontroverze te u

konačnici zabrane filma u Japanu, treba proučiti i objasniti koje su činjenice u Goldenovom romanu točne, a koje netočne.

Golden je, kako je prethodno objašnjeno, radnju knjige smjestio u predratno i poslijeratno razdoblje. Glavni lik Chiyo prikazana je kako živi u siromašnoj obitelji u selu Yoroido sa starijom sestrom i roditeljima. Chiyo, iz čije se perspektive događa radnja romana, opisuje njihov život i pokazuje koliko je nesretna takvim životom. Jedna od zanimljivosti koja se provlači kroz cijeli roman je boja očiju Chiyo i očiju njezine majke koja je vodeno plava. Autor romana u dijalozima među likovima često spominje vodu. Međutim, voda u japanskom implicira na seksualnost, posebice prostituciju. Smatra se da se takva greška mogla izbjeći da je autor pornije proučio japansku kulturu i značenja koja obilježavaju tu kulturu (Khan i Saiel, 2023: 2045). Nadalje, situacija u Chiyinom životu se mijenja u trećem poglavlju, kada je Chiyo i njezinu sestru Satsu prodao njihov otac jer više nije imao novca da se brine za njih i njihovu bolesnu majku. Iz sadržaja romana jasno je da je Chiyo prodana u *okiyu*, a njezina sestra u bordel. Iz svega se može zaključiti da je Golden smjestio te događaje u pravo razdoblje jer su se takve stvari događale prije rata i tijekom rata, ali danas se takve stvari ne prakticiraju. U osiromašenim ruralnim područjima očevi su prodavali žensku djecu na razdoblje unajmljivanja, za što su dobivali paušalni iznos u odnosu na očekivanu plaću svoje kćeri gejše. Nadalje, mlade djevojke su se dovodile u *okiyu*, gdje su prvo bile sluškinje, a ako je gospodarica *okiye* smatrala da su dovoljno dobre, unaprijedila bi ih u status *maiko*. U današnjem Japanu takve su ideje ekonomski apsurdne jer ako bi djevojka i morala uzdržavati roditelje, mogla bi ih uzdržavati s plaćom konobarice u nekom baru. Osim toga, 1948. godine zakonom se zabranila prodaja ženske djece na određena radna mjesta kako bi prehranile obitelj. Danas žena koja ulazi u profesiju gejše slobodno bira karijeru te nije pod utjecajem društvenih uvjeta kao u predratnom razdoblju kada su roditelji prodavali djevojčice. "Osim ako nije zainteresirana za umjetnost, djevojka uopće nema razloga postati gejša" (Dalby, 1983: 224).

Ako se obrati pažnja na šminku i odjeću gejši u knjizi i filmu, Golden je dao točan opis. Međutim, problem nastaje kod opisuje ponašanje gejše i njezin posao. Prva stvar koju gejša ne čini jest da ne zavodi i ne spava s ljudima s kojima radi i koje zabavlja. U svom romanu Golden (2019: 58) već na samom početku ignorira tu činjenicu te stavlja likove u situaciju zavodjenja. Primjerice, kada se Chiyo trebala upisati u školu za gejše, na registraciju novih gejši ju je vodila Hatsumomo. U uredu

za registraciju četvrti Gion radi čovjek po imenu Awajiumi-san, bivši sumo hrvač koji se u uredu brine o financijama Giona, odnosno da sav novac koji protječe kroz Gion odlazi kamo treba. Chiyo objašnjava kako se trebalo odnositi prema ljudima koji su na višim pozicijama od gejši. Golden navodi:

„Budući da je Awajiumi bio na tako važnom položaju, svaka je gejša imala koristi od toga da udovoljava njegovim željama, zbog toga se za njega govorilo kako isto toliko vremena provodi izvan svoje elegantne odjeće, koliko i u njoj.“

Po ovome se može zaključiti da gejše, kako bi dobile ono što žele, moraju spavati s ljudima koji im pomažu u poslu. To nije istina jer gejše ne ulaze u odnose zato što moraju nego zato što žele. Na ovom se primjeru jasno vidi kako je Golden napravio prvu pogrešku navodeći da gejše koriste svoje tijelo, a ne umjetnost. Iako je kasnije autor (2019: 152) pokušao, kroz riječi Chiyo, objasniti kako postoji više razina gejši te da će gejše nižeg ranga možda i pristati dati svoje tijelo za razliku od onih gejši višeg statusa. Ipak navodi da:

„Ako je neki odgovarajući muškarac zainteresiran za nešto više – ne samo za jednu noć, nego za mnogo duže vrijeme – i ako je voljan ponuditi za to odgovarajuće uvjete, u tom će slučaju gejša rado prihvatiti takav aranžman.“

Ovakav opis, iako je bio namijenjen stvaranju dojma o *danni*, odnosno gejšinom zaštitniku, više je izgledao kao opis koji se odnosi na prostitutku. Kako je prethodno objašnjeno, *danna* je gejšin zaštitnik koji joj je dužan osigurati lagodan život, otplatiti njezine dugove te podupirati njezinu karijeru gejše. *Danna* kojega je autor opisao u knjizi više djeluje kao netko tko plaća gejšu da bude njegova ljubavnica.

U romanu Golden prikazuje *dannu* kao osobu koja kupuje gejšin *mizuage*, odnosno gejšino djevičanstvo te joj nakon toga postaje zaštitnik. Takva vrsta *mizuagea* je zabranjena u Japanu Zakonom o prostituciji. U prošlosti se djevičanstvo djevojke, nakon što je ušla u *okiyu*, nije smatralo njenim vlasništvom nego vlasništvom *okiye* (Lockard, 2009: 9). Međutim, kada je Golden intervjuirao Iwasaki *mizuage* je tada već bio zabranjen, što znači da *mizuage* koji je Iwasaki spominjala nije bio onaj od prije. U svojoj knjizi Iwasaki (2002: 241) objašnjava kako je mlada

oiran bila podvrgnuta ritualu *mizuagea* koji Golden spominje. U romanu *Sjećanja jedne gejša*, a zatim i u filmu, proces *mizuagea* proteže se kroz nekoliko poglavlja. U romanu je opisan detaljan proces *mizuagea* od trenutka kada gejša daje poklone ljudima za koje želi da uzmu njezin *mizuage*, nadmetanja između tih ljudi te na kraju sam *mizuage*. U filmu je također prikazano nadmetanje i proces *mizuagea*, no razlika između opisa u knjizi i prikaza u filmu jest ta što je u filmu *mizuage* prikazan kao nešto romantično, što ponovno stvara romantiziranu i iskrivljenu verziju gejšina života. U ovom dijelu Golden je napravio najveću pogrešku jer je pomiješao postupke prostitutki ili gejši iz niže klase s onima iz Višeg Giona. Kada je Chiyo promijenila ime u Sayuri, u dijelu gdje je prodavala svoj *mizuage* bila je već poznata gejša na visokoj poziciji (Prasso, 2005: 218). Prava gejša iz Visokog Giona nikada ne bi prodala svoje djevičanstvo. U prošlosti je osoba koja bi pobijedila u nadmetanju za *mizuage* postala gejšin *danna* (Lockard, 2009: 12). *Mizuage* ima nekoliko različitih značenja. *Mizuage* je ceremonija kojom se slavi unapređenje *maiko* na viši rang. Tijekom tog razdoblja *maiko* mora pet puta promijeniti frizuru kako bi simbolizirala i naglasila korake koje poduzima tijekom procesa postajanja gejšom (Iwasaki, 2002: 195). Još jedno značenje koje *mizuage* ima je Iwasaki objašnjavala Prasso: „...ribari koriste riječ *mizuage* kada govore o količini dnevnog ulova ribe. Dnevni blagajnički računi su *mizuage*“ (Prasso, 2005: 219). Dakle kada je Iwasaki Golden u objašnjavala svoj *mizuage*, mislila je na svoju mjesečnu zaradu, odnosno uplate kupaca *okiyi* u zamjenu za njezinu prisutnost na zabavama. Stoga je predstavljanje gejša kao prostitutke potpuno pogrešno. Zanimljiva je činjenica da *mizuage* nije bio dopušten u svim zajednicama gejši. Internetska stranica Toki (2021) objašnjava da na mjestima gdje je *mizuage* dopušten, fokus nije na prodaji usluge nego na obredu prijelaza iz adolescencije u ženstvenost.

Osim toga, Golden je pogrešno shvatio i krivo prikazao u romanu gejšine zadatke. Primjerice, situaciju gdje Sayuri prvi put upoznaje baruna. Golden (2019: 195) je trenutak kada je Sayuri ugledala baruna opisao ovako:

„Nekoliko trenutaka kasnije stigao je barun. Provirila sam kroz otvor uz okvir kliznih vrata i vidjela ga kako stoji u ulaznom prostoru odmah iza vrata dok mu Mameha odvezuje cipele.“

Ono što je sporno u opisu tog događaja je postupak kada gejša svom *danni* skida cipele. Prethodno je Iwasaki objasnila da gejša nikada neće svom *danni* skidati cipele jer je za to zadužena sluškinja. Iako je opisan takav sitan detalj, bio je dovoljno velik da Golden gejšu stavi u isti rang kao i sluškinju i tako umanja važnost gejšina posla.

Još jedna vrlo bizarna i nepotrebna situacija u Goldenovoj knjizi (2019: 228) je ona kada je Mameha naredila svojoj sluškinji da poreže Sayuri nogu kako bi ju doktor Rak mogao pregledati i zainteresirati se za njezin *mizuage*. Činjenica je da prava gejša rijetko otkriva bilo koji dio svoje kože drugim ljudima, osim potiljka i djelića zapešća. Scena u kojoj Sayuri otkriva svoje noge doktoru, smatra se namjernim mamcem kako bi doktor poželio uzeti njezin *mizuage*. Golden je tu situaciji želio prikazati kao erotičnu, no efekt koji je stvorio bila je bizarna i sramotna situacija u kojoj se Sayuri našla, što je dodatno razljutilo Iwasaki.

Slika 14 Scena u kojoj Sayuri poreže nogu

Kawaguchi (2010: 278) primjećuje da se posao gejši u filmu *Sjećanja jedne gejše* fokusira na seks te objašnjava kako je to ono što muški *danne* traže od gejši. Autorica također naglašava da se Goldenov pogled na društvo gejši drži poznatih američkih uvjerenja o tome što se zapravo događa unutar njihova tajnovitog svijeta. Time autorica želi reći kako je Golden samo jedan od mnogih koji gejše gledaju kao prostitutke. To je mišljenje potvrdio i njegov roman koji je seksualizirao gejše i ponovno ih prikazao kao lutke koje su podređene muškarcima i koje će učiniti sve da bi zadobile njihovu pažnju. Izmišljena djela poput romana *Sjećanja jedne gejše* stavljaju azijske žene u monolitnu skupinu koja ih opisuje kao sitne žene nježne

ženstvenosti (Hon, 2021: 3). Praso (2005: 211), nakon što je vidjela scenu u filmu gdje predsjednik kupuje sladoled maloj Chiyo, nakon čega se ona zaljubljuje i posvećuje svoj život njemu, navodi da su „*Sjećanja jedne gejše* ljubavna priča poput *Pepeljuge*, ali teško da predstavlja prave emocije.“ Iako je možda situacija s kupnjom sladoleda natjerala Chiyo da se zaljubi u predsjednika, to se u stvarnom životu nikada ne bi dogodilo, posebice ako se sagleda činjenica da je razlika u godinama između Sayuri i predsjednika barem 15 do 20 godina. Ako bi se zapravo dogodila situacija kao u filmu, normalna djevojčica bi takvog muškarca prije gledala kao u očinsku figuru nego kao budućeg ljubavnika. Ako se gleda iz tog kuta, ta scena u filmu čini se još bizarnijom.

Slika 15 Predsjednik i Chiyo u filmu

Budući da popularni američki mediji imaju velik utjecaj na to kako će se stavovi njihove ciljane publike, koja ima već unaprijed stvorene predodžbe, dalje razvijati, filmovi poput *Sjećanja jedne gejše*, koji sadrže nepouzidane prikaze azijskih žena, i dalje će doprinositi ugnjetavanju azijskih žena u zemljama izvan Azije.

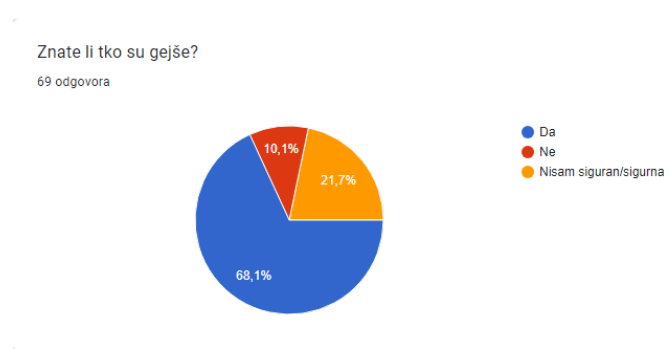
„Pogrešna predstavljanja azijskih žena i njihove kulture, zbog orijentalističke perspektive onih koji stoje iza ovih projekata, nastavljaju poticati netočne generalizacije Orijenta zapadnoj publici.“ (Hon, 2021: 5)

Može se zaključiti kako filmovi poput spomenutog povećavaju stereotipe o azijskim ženama i doprinose mišljenju da su gejše prostitutke, a azijske žene lutke kojima se može lako manipulirati.

Da bi se saznalo do kojih razmjera je film utjecao na mišljenja ljudi u svijetu, provedena je anketa o temi gejši kojom se pokušalo od ispitanika saznati znaju li tko su gejše i koja su njihova mišljenja o poslu kojim se gejše bave.

6. ANKETA O POGLEDU NA GEJŠE IZVAN JAPANA

Provedbom vlastite ankete pokušalo se doznati koliko ljudi zapravo znaju o gejšama te jesu li filmovi i ostali mediji u kojima se promoviraju i prikazuju gejše, utjecali na njihovo mišljenje o gejšama. U tu svrhu upotrijebljena je anonimna anketa putem Google obrasca. Anketa je provedena u različitim europskim zemljama poput Hrvatske, Francuske i Španjolske te iz Kanade i Sjedinjenih Američkih Država. S obzirom na to da su ispitanici iz različitih zemalja svijeta, ankete su pripremljene na hrvatskom⁵ i engleskom jeziku. Međutim, odaziv na englesku verziju ankete bio je iznenađujuće mali, no što se tiče hrvatske verzije, zbog malog broja ispitanika koji je pristupio anketi pokazalo se da nema znatnijeg interesa za gejše. Ankete su se provodile tijekom devet mjeseci, a postavljena su pitanja bila višestrukog izbora i pitanja samostalnog odgovora. Ankete su ukupno dobile 86 odgovora, 69 na hrvatskom i 17 na engleskom što nije dovoljno za vjerodostojnu anketu. Stoga će se ovaj rad bazirati na odgovorima ispitanika ankete na hrvatskom jeziku. Međutim, navedene ankete ne mogu odražavati mišljenje i stavove većine te je potrebno provesti istraživanje na većem uzorku. Ispod su prikazani odgovori iz ankete na hrvatskom jeziku.

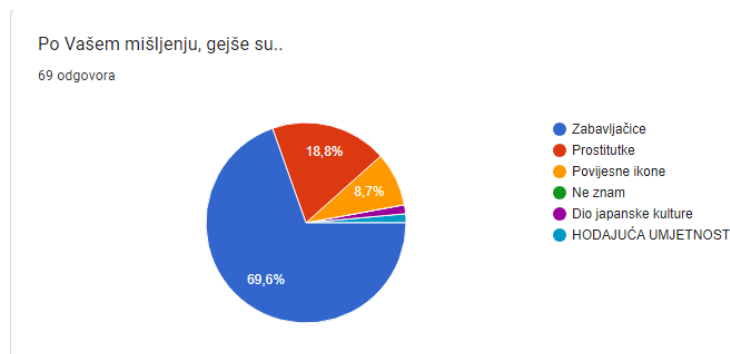
Slika 166 Pitanje tko su gejše

Slika 17 prikazuje odgovor ispitanika na postavljeno pitanje: „Znate li tko su gejše?“ Ponuđeni odgovor u anketi bili su „Da“, „Ne“ i „Nisam siguran/sigurna“. U anketi se može vidjeti da je većina ljudi, čak 68,1% ispitanika, odgovorila potvrdno na

⁵Anketa na hrvatskom jeziku

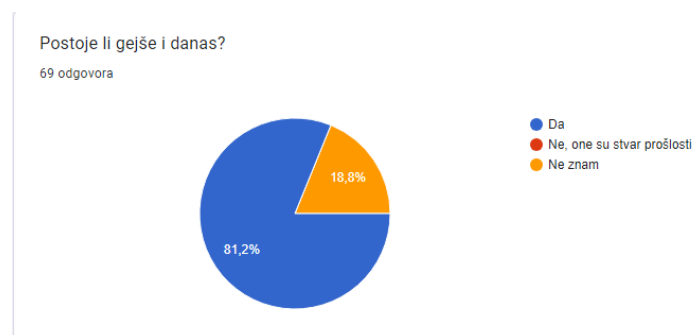
(<https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8IJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEaq/edit#responses>)

postavljeno pitanje, dok je njih 10,1% odgovorilo negativno, odnosno odgovorili su da ne znaju tko su gejša. Čak 21,7% sudionika priznalo je da nisu sigurni tko su gejša.

Slika 177 Mišljenje ispitanika o gejšama

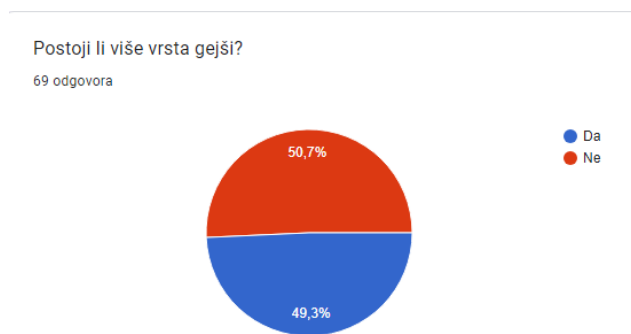
Na sljedeće postavljeno pitanje, prikazano na slici 19, od ispitanika se tražilo da napišu tko su gejša po njihovu mišljenju. Odgovori koji su im bili ponuđeni su: „Zabavljačice“, „Prostitutke“, „Povijesne ikone“, „Ne znam“ i „Drugo“. Ako je netko od ispitanika odabrao odgovor „Drugo“, mogao je dodatno upisati svoje mišljenje. Ponuđeni odgovor „Zabavljačice“ zaokružilo je 69,6% ispitanika. Drugi ponuđeni odgovor bio je da su gejša „Prostitutke“ i taj je odgovor u anketi zaokružilo 18,8% ispitanika. Ponuđeni odgovor da su gejša „Povijesne ikone“ zaokružilo je 8,7% ispitanika. Zanimljivo je da u anketi nitko nije zaokružio odgovor „Ne znam“. Nadalje, od dva ispitanika jedan (1,4%) je odgovorio da su gejša „Dio japanske kulture“, a drugi (1,4%) da su gejša „Hodajuća umjetnost“.

Slika 18 Postojanje gejša danas

Treće pitanje koje se postavilo bilo je „Postoje li gejša i danas?“, gdje se od ispitanika očekivalo da odgovore na jedan od ponuđenih odgovora koja glase „Da“, „Ne, one su stvar prošlosti“ i „Ne znam“. Na osnovi odgovore ispitanika može se

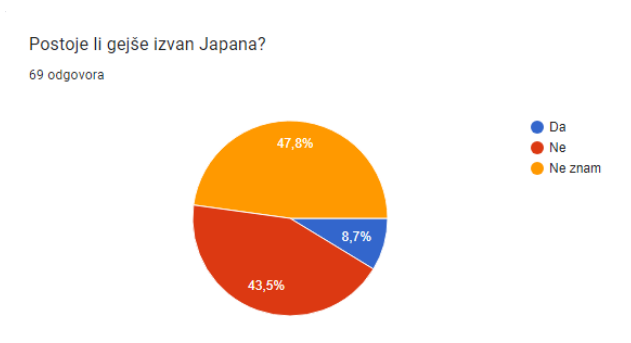
uočiti kako nijedan ispitanik nije dao odgovor da su gejše stvar prošlosti. Čak 81,2% ispitanika odgovorilo je da gejše i danas postoje. Nadalje, 18,8% ispitanika reklo je da ne zna postoje li gejše danas.

Slika 19 Više vrsta gejši

Četvrto pitanje koje je bilo postavljeno u anketama bilo je „Postoji li više vrsta gejši?“, a ispitanici su mogli birati između odgovora „Da“ i „Ne“. U anketi je 49,3% ispitanika reklo da postoji više vrsta gejši. Nadalje, 50,7% ispitanika je odgovorilo da nema više tipova gejši.

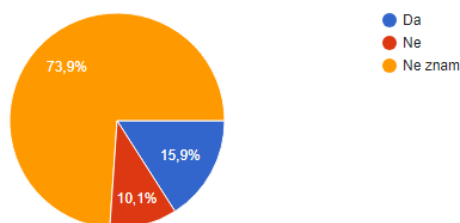
Pitanje koje je sljedeće bilo postavljeno ispitanicima je da ako su na pitanje postoji li više vrsta gejši odgovorili s „Da“ napišu koje su to vrste. Najviše ispitanika na to pitanje je odgovorilo da nisu sigurni, jedan ispitanik je napisao da postoje „*maiko* i *geiko*“, a drugi je napisao da „postoje službene gejše i one na obuci“. Jedan od sudionika napisao je da „nije siguran, ali da zna da su se razlikovale po odjeći i šminki“. Još jedan odgovor bio je da gejše „mogu biti muške i ženske, također neke imaju svoj performans (jer sve gejše proučavaju neku vrstu umjetnosti, od slika do čitanja poezije i plesa)“.

Slika 180 Gejše izvan Japana

Na pitanje „Postoje li gejše izvan Japana?“, ispitanici su mogli odgovoriti s „Da“, „Ne“ i „Ne znam“. Postotak ispitanika koji su odgovorili s „Da“ je bio samo 8,7%, odgovor „Ne“ dalo je 43,5%, a „Ne znam“ 47,8% ispitanika.

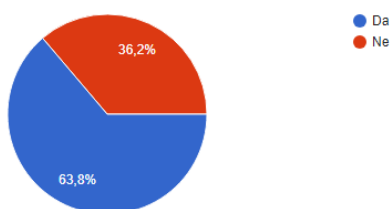
Smatrate li da film "Sjećanja jedne gejše" prikazuje istinitu sliku o gejšama?
69 odgovora

Slika 191 Pitanje o filmu

Sljedeće o čemu se pitalo ispitanike je „Smatrate li da film *Sjećanja jedne gejše* prikazuje istinitu sliku o gejšama?“ Ispitanici su mogli birati između odgovora „Da“, „Ne“ i „Ne znam“. Svega 15,9% ispitanika odgovorilo je da film prikazuje istinitu sliku, samo 10,1% sudionika nije se složilo s tom tvrdnjom, a čak 73,9% sudionika odgovorilo s ponuđenim odgovorom „Ne znam“. Kada se ispitanike pitalo za razloge takvih odgovora, velika većina je odgovorila da film nije gledala. Neki od navedenih razloga koje su ispitanici naveli je da je „prostitucija romantizirana“, da je „scenarij napisan po pravoj gejši“, „film je realno napravljen“ i slično. Jedan komentar bio je „S obzirom na to da Hollywood voli preglasiti, uljepšati, ali i umanjiti sliku povijesnih ikona, vjerujem da nam film daje dobar uvid u sam život i estetiku gejše jer iznosi određene povijesne činjenice.“ Iz ovoga se odgovora može zaključiti da su neki ispitanici upućeni u nastanak filma *Sjećanja jedne gejše* te mogu raspoznati je li film fikcija ili je snimljen po istinitom događaju.

Po Vašem mišljenju, postoji li način da se mišljenje o gejšama promijeni?
69 odgovora

Slika 22 Mijenjanje mišljenja o gejšama

Jedno od posljednja dva pitanja ispitanicima bilo je „Po vašem mišljenju, postoji li način da se mišljenje o gejšama promijeni?“ Čak 63,8% ispitanika odgovorilo je s „Da“, a 36,2% ispitanika s „Ne“. Zadnje pitanje bilo je da sudionici daju prijedlog kako bi se moglo promijeniti mišljenje o gejšama. Odgovori koje su ispitanici dali bili su većinom „Ne znam“ ili da treba uvesti više dokumentarnih filmova o gejšama, educirati ljude preko raznih radionica i slično.

Iz provedene ankete može se zaključiti da, iako postoji ljudi koji su upućeni u problematiku gejši i znaju točne informacije o njima, postoje i oni koji ne pokazuju velik interes za gejše i za to tko su one zapravo. Nadalje, iz rezultata ankete može se vidjeti da, iako se roman i kasnije film *Sjećanja jedne gejše* proširio svijetom, ipak mnogi nisu taj film pogledali niti su čuli za njega. Iz zadnjeg pitanja se može zaključiti kako ljudi smatraju da treba više pažnje pridavati točnim informacijama o gejšama i vjeruju da bi dokumentarni filmovi uvelike pomogli u mijenjanju slike o gejšama. Štoviše, neki od ispitanika su komentirali da bi voljeli znati nešto više o svijetu gejši, ali da informacije koje im se nude trebaju biti točne. Po tome se može zaključiti da ako se daju točne informacije, neovisno o tome jesu li zanimljive ili ne, ljudi će više cijiniti istinu i možda s vremenom razviti interes za teme koje im se predstavljaju.

7. ZAKLJUČAK

Zanimanje gejša može se pratiti od početaka 18. stoljeća kada su uz muškarce na pozornicama počele nastupati i žene. Uskoro su se i prostitutke i kurtizane počele odijevati kao tada već vrlo popularne gejše. Putopisci, razni autori i umjetnici koji su posjećivali Japan prije nego što je ta zemlja odlučila zatvoriti svoje granice svijetu, pisali su i slikali takozvane gejše s kojima su dolazili u kontakt i tako stvarali iskrivljenu sliku o pravim gejšama koja postoji i danas. Prikaz gejši dodatno se pogoršao otvaranjem Japana i dolaskom australskih i američkih okupacijskih snaga nakon Drugog svjetskog rata jer su japanski dužnosnici nudili, a američki vojnici zahtijevali žene s kojima bi mogli uživati dok su u Japanu. Naravno, može se zaključiti da su američke okupacijske snage tada stupile u kontakt s lažnim gejšama, odnosno prostitutkama odjevenim u gejše. Američki vojnici slali su slike i pisma u Sjedinjene Američke Države prenoseći informacije o prelijepim *geesha girls* koje su ispunjavale njihove maštarije i snove. Tada nastaju mnoga umjetničkih djela i različiti filmovi o gejšama koje nisu bili ni blizu onome što gejše zapravo jesu. Iako je bilo pisaca i autora koji su dolazili u Japan pokušavajući dokazati da gejše nisu onakve kakvima se prikazuju svijetu, takvi tekstovi nisu stekli popularnost kao oni u kojima su gejše prikazane kao prostitutke te su brzo pali u zaborav. Gejše su zbog takvih iskrivljenih prikaza više od jednog stoljeća tretirane kao objekti – zabavljači, nemoćne igrčke za muškarce, pijuni vlasnika *okiya* i slično. (Foreman, 2008: 1)

Nakon što su okupacijske snage napustile Japan, iskrivljena slika gejši dodatno se pojačava jer su u svijet puštene predstave i filmovi poput *The Geisha*, *Madame Butterfly*, *The Barbarian and the Geisha* i mnogi drugi. Te predstave i filmovi prikazivali su gejše kao nemoćne žene koje su prepuštene na milost i nemilost muškarcima, koje su predstavljene kao njihove ljubavnice, sluškinje ili jednostavno zamamne prostitutke koje su ih zavodile. Gejše nisu bile jedine koje su tako prikazivane u filmovima: sve su azijske žene dobile sličnu etiketu jer su zapadnjacima sve azijske žene bile iste. Nije bilo razlike u nacionalnosti ili zanimanju kojim su se te žene bavile. Sve su azijske žene u filmovima bile predstavljene kao sluškinje ili ljubavnice američkim muškarcima, prikazane kao pokorne i ljupke žene koje mogu zadovoljiti sve njihove potrebe. Takav prikaz azijskih žena nastavljen je do danas. Mnoge glumice azijskog podrijetla su barem jednom u svojoj karijeri morale glumiti ili su primile ponudu za uloge u kojima je žena sluškinja moćnom muškarcu, njegova

ljubavnica ili mu je na neki način podređena. Jedna od njih je glumica Anna May Wong koja se požalila da je u 60 filmova u kojima se pojavila, počevši od 1919. godine, uvijek morala glumiti robinju, zavodnicu, prostitutku ili osuđenu ljubavnicu. Objašnjava da nije imala mnogo izbora ako je željela biti glumica. Čak 80 godina kasnije, glumica Lucy Liu je dala isti odgovor na kritike o održavanju stereotipa o azijskim ženama (Prasso, 2005: 15). Nameće se zaključak kako se slika o azijskim ženama i gejšama nije promijenila nego je samo postala popularnija. Situacija za gejše još se pogoršala kada je sredinom 1990-ih pisac Arthur Golden objavio svjetski popularan roman *Sjećanja jedne gejše*, u kojem prikazuje mladu djevojčicu koja je prodana u *okiyu* gdje započinje treniranje kako bi postala gejša. Prikaz zavodljive, nevine i svestrane gejše dodatno je pogoršao već dovoljno lošu sliku gejši. Osim načina na koji su gejše prikazane u spomenutom romanu i filmu, treba istaknuti i autorov odabir dijaloga među likovima. Savjeti i naređenja koja su nametnuta glavnom liku Sayuri pokazuju koliko je bio pogrešan Goldenov dojam o poslu kojim se gejša bavi i općenito ideja o tome tko je gejša. U knjizi i filmu Sayuri je prikazana kao nevino dijete koje je zaljubljeno u dvostruko starijeg muškarca, žudi za njegovom pažnjom i spremna je na sve kako bi ju pridobila. Iako takva situacija djeluje iskrivljeno i ilegalno, u filmu je prikazana na romantiziran način koji je potpuno prihvatljiv publici. Nadalje, u filmu se jak fokus stavlja na gejšinu seksualnost i zavodjenje ljudi koji ih dolaze gledati i zabavljati se u njihovu društvu. Sasvim je razumljivo što se stječe pogrešan dojam o gejšama i njihovu zanimanju ako se na platnu prikazuje žena koja je više prostitutka nego gejša. Dodatnu kontroverzu izazvao je odabir glumica za uloge u filmu. Producent je naime odabrao kineske glumice da glume japanske gejše, prihvativši stereotip da su sve Azijke iste i otvorio velik i ozbiljan problem. Iako su neki ispitanici znali da je to fikcija i da ništa od toga nije stvarno, čak je jedna petina ispitanika odgovorila da su gejše prostitutke.

Iz svih gore navedenih primjera može se vidjeti da veliki utjecaj na sliku gejši imaju upravo spomenuta popularna kultura i knjige koje svoj prikaz temelje na prošlim, krivim dojmovima američkih vojnika o gejšama i ženama u Japanu općenito. Takvi pogledi na svijet gejši teško će donijeti neke promjene po pitanju njihova zanimanja ako se ljudima nastave prikazivati i davati netočne informacije o gejšama i čime se one zapravo bave. Važno je međutim istaknuti i vrijedne prijedloge ispitanika ankete za poboljšanje slike o gejšama, među kojima su edukacija uz pomoć dokumentarnih filmova o gejšama, uvođenje radionica i slično. Smatra se da su ti

prijedlozi jedni od ključnih za poboljšanje mišljenja ljudi o gejšama i njihovom zanimanju te azijskim ženama koje jednako tako prolaze kroz razne diskriminacijske situacije i komentare s kojima se svakodnevno moraju suočavati.

8. LITERATURA

1. Bardsley, J. (2009) Liza Dalby's Geisha: The View Twenty-five Years Later. *Southeast Review of Asian Studies*. 31. str. 309–323.
2. Bardsley, J. (2010) Teaching Geisha in History, Fiction, and Fantasy. *ASIANetwork Exchange: A Journal for Asian Studies in the Liberal Arts*. 17 (2), str. 23–38.
3. Bardsley, J. i Miller, L. (2011) Manners and Mischief: Gender, Power, and Etiquette in Japan. *Berkeley and Los Angeles, University of California Press*. 1, str. 99-114.
4. Dalby, L. (1983) Geisha. *Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press*. 1, str. 1–312.
5. Foreman, K. M. (2008) The Gei of Geisha: Music, Identity and Meaning. *Aldershot and Burlington, VT: Ashgate Publishing*. 1, str. 1-126.
6. Golden, A. (2019) Sjećanja jedne gejše. *Zagreb: Znanje*. 1, str. 1-477.
7. Hon, A. (2021) Memoirs of a Geisha and Orientalism. *FYC Journal: Davis, California*. str. 1-6.
Preuzeto s: <http://fycjournal.ucdavis.edu/wp-content/uploads/2021/08/Memoirs-of-a-Geisha-and-Orientalism.pdf> (pristup: 28.2.2024.)
8. Iwasaki, M. (2002) Geisha, a Life. *New York: Atria Books*. 1, str. 1-297.
9. Kawaguchi, Y. (2010) Butterfly's Sisters, The Geisha in Western Culture. *New Haven and London: Yale University Press*. 1, str. 1-336.
Preuzeto s: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt5vm15f> (pristup: 27.4.2024.)
10. Khan, S. i Saiel, M. F. (2023) Decoding the Oriental Misrepresentation of Geisha Culture: A Critical Study of Arthur Golden's Memoirs of a Geisha. *International Journal of multidisciplinary research in science, engineering and technology*. 6 (7). str. 2043–2046.
11. Lockard, L. (2009) Geisha: Behind the Painted Smile. *Michigan: Honors Research Advisory Seminar*. str. 1-39.
12. Nakaoka, S. (2012) Karyūkai ni okeru geisha no henyō. *Yokohama bunka*. str. 1-18.
Preuzeto s: https://www.yokohama-bunka.jp/project/pdf/h26_houkoku.pdf (Pristup: 28.2.2024.)

13. Nishio, K. (2006) *Maiko/Geiko no kyaria*. Tokyo: *Japan Institute for Labour Policy and Training*. 48(4). str. 5-8.
Preuzeto s: <https://cir.nii.ac.jp/crid/1520291855699942016> (Pristup: 7.5.2024.)
14. Norma, C. (2022) The geisha-effect: Western capitalisation on Japanese commercial sexual exploitation. *Academia.edu*. str. 167-181.
Preuzeto s: https://www.academia.edu/40115127/The_geisha_effect_Western_capitalisation_on_Japanese_commercial_sexual_exploitation (Pristup: 18.6.2024)
15. Prasso, S. (2005) *The Asian Mystique: Dragon Ladies, Geisha Girls & Our Fantasies of the Exotic Orient*. New York: *Public Affairs*. 1. str. 1-464.
16. Ramseyer, J. M. (1993) *Indentured Prostitution in Imperial Japan: Credible Commitments in the Commercial Sex Industry*. *Hokkaido University Faculty of Law*. 44(3). str. 160-206.
Preuzeto s: <https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/handle/2115/15533> (Pristup: 28.2.2024.)
17. Shibusawa, N. (2006) *America's Geisha Ally: Reimagining The Japanese Enemy*. Cambridge, Massachusetts: *Harvard University Press*.
Preuzeto s: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1m0kjsn> (Pristup: 7.5.2024.)
18. Takahisa, M. (2015) *Kanazawa no dentō geinō „Kanazawa subayashi“ Heisei 26-nendo chōsa hōkoku-sho*. *Yokohama bunka*. str. 1-12.
Preuzeto s: https://www.yokohama-bunka.jp/project/pdf/h25_houkoku.pdf (Pristup: 25.5.2024.)
19. Wisenthal J. et. al. (2006) *A vision of the Orient: Texts, Intertexts, and Contexts of Madame Butterfly*. Toronto, Canada: *University of Toronto Press*.
Preuzeto s: <https://doi.org/10.3138/9781442670532> (Pristup: 27.2.2024.)

Mrežni izvori:

1. About *onshūkai*. *Miyako odori*. [online].
Dostupno na: <https://miyako-odori.jp/onsyukai/> (Pristup: 25.5.2024.)
2. Acar, A. (2024.) *Frequently Asked Questions about Geisha / Maiko*. *Kimono Tea Ceremony Maikoya*. [online].
Dostupno na: <https://mai-ko.com/travel/culture-in-japan/geisha/frequently-asked-questions-about-geisha-maiko/> (Pristup: 25.9.2024.)
3. Anketa o gejšama. *Google dokumenti*. [online].

Dostupno na:

<https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8JLLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 7.6.2023.)

4. Cramer, C. i Grant, K. (2020.) Japonisme. *Smarthistory: The center for public art history*. [online].

Dostupno na: <https://smarthistory.org/japonisme/> (Pristup: 24.6.2024.)

5. Geisha. *Merriam-Webster*. [online].

Dostupno na: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/geisha> (Pristup: 16.6.2024.)

6. Gejša. *Hrvatski jezični portal*. [online].

Dostupno na: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (Pristup: 18.6.2024.)

7. Gejša. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. [online].

Dostupno na: <https://rjecnik.hr/search.php?q=gej%C5%A1a> (Pristup: 18.6.2024.)

8. Harrison, G. (2024.) The War on Geisha: Identity in the Face of Tradition, Modernity, and the West. *DeeperJapan*. [online].

Dostupno na: <https://deeperjapan.com/journal/the-war-on-geisha-identity-in-the-face-of-tradition-modernity-and-the-west> (Pristup: 2.9.2024.)

9. Hayashi. *Encyclopædia Britannica*. [online].

Dostupno na: <https://www.britannica.com/art/hayashi> (Pristup: 1.7.2024.)

10. Jōruri. *Encyclopædia Britannica*. [online].

Dostupno na: <https://www.britannica.com/art/joruri> (Pristup: 8.7.2024.)

11. Kokujin. *Jisho*. [online].

Dostupno na: <https://jisho.org/search/%E9%BB%92%E4%BA%BA> (Pristup: 11.7.2024.)

12. Kokujin. *Koto bank*. [online].

Dostupno na: https://kotobank.jp/word/%E9%BB%92%E4%BA%BA-64056#goog_rewarded (Pristup: 11.7.2024.)

13. Nepoznat autor (2021.) The history of geisha in Japanese culture. *Toki*. [online].

Dostupno na: <https://www.toki.tokyo/blogt/2016/8/2/the-history-of-geisha-in-japanese-culture> (Pristup: 2.9.2024.)

14. Orijentalizam. *Hrvatska enciklopedija*. [online].

Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/orijentalizam> (Pristup: 16.9.2024.)

15. Parra, R. (2023.) Representation of Geishas in Art History. *ArtRKL*. [online].

Dostupno na: <https://artrkl.com/blogs/news/representation-of-geishas-in-art-history> (Pristup: 26.4.2024.)

16. Poll about Geishas. *Google dokumenti*. [online].

Dostupno na:

<https://docs.google.com/forms/d/1MnPZsxtArbnXYRPRSctRRDW348UZNEYPBXnOWM3zS8/edit#responses> (Kreirano: 7.6.2023.)

17. Reprezentacija. *Hrvatska enciklopedija*. [online].

Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/reprezentacija> (Pristup: 16.9.2024.)

18. Shōbainin. *Jisho*. [online].

Dostupno na: <https://jisho.org/search/%E5%95%86%E5%A3%B2%E4%BA%BA> (Pristup: 11.7.2024.)

19. Stereotip. *Hrvatska enciklopedija*. [online].

Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/stereotip> (Pristup: 16.9.2024.)

20. Wallin, T. (2021.) What is a Geisha? The Traditional Japanese Performer Demystified. *Sakuraco*. [online].

Dostupno na: <https://sakura.co/blog/what-is-a-geisha-a-look-into-the-japanese-performers> (Pristup: 1.7.2024.)

Izvori fotografija:

Slika 1. *Gejša*. [online fotografija] URL: <https://www.vogue.com/article/geisha-culture-kyoto-japan-how-to-see-geiko-maiko> (Pristup: 20.6.2024.)

Slika 2. *Gejše ispred okiye*. [online fotografija] URL: <https://www.pinterest.com/pin/510806782712939243/> (Pristup: 15.6.2024.)

Slika 3. *Gejše na ozashikiju*. [online fotografija] URL: https://a.attractive-j.com/engdetail/?product_code=P3U1RB&language=EN (Pristup: 10.4.2024.)

Slika 4. *Gejše plešu na ozashikiju*. [online fotografija] URL: <https://www.dubaione.ae/content/dubaione/en-ae/programs/181/25144.html> (Pristup: 5.2.2024.)

Slika 5. *Maiko*. [online fotografija] URL: <https://www.tumblr.com/missmyloko/654915904097878016/june-24th-2021-a-new-maiko-has-emerged-in-kyoto> (Pristup: 28.6.2024.)

Slika 6. *Odjeća maiko i gejše sprijeda*. [online fotografija] URL: <https://www.pinterest.com/pin/httpsi0wpcommaikocomwpcontentuploads201908maikogeishageikodifferencesfrontp--533395149628283006/> (Pristup: 5.2.2024.)

Slika 7. *Odjeća maiko i gejše straga*. [online fotografija] URL: <https://www.pinterest.com/pin/differences-between-maiko-and-geisha-and-geiko--68609594314489780/> (Pristup: 5.2.2024.)

Slika 8. *Frizura i šminka maiko i gejše*. [online fotografija] URL: <https://www.pinterest.com/pin/751608625326444694/> (Pristup: 28.6.2024.)

Slika 9. *Utamaro – Hanaogi of the Ogiya (1750 – 1806)*. [online fotografija] URL: <https://artrkl.com/blogs/news/representation-of-geishas-in-art-history> (Pristup: 26.4.2024.)

Slika 10. *Madonna na nastupu 1999*. [online fotografija] URL: <https://ar.pinterest.com/pin/783767141391457332/> (Pristup: 20.6.2024.)

Slika 11. *Madonna u časopisu 1999*. [online fotografija] URL: <https://madonnaoutfits.wordpress.com/2020/05/12/like-a-geisha-by-patrick-demarchelier/> (Pristup: 20.6.2024.)

Slika 12. *Kylie Minogue kao gejša*. [online fotografija] URL: <https://www.pinterest.com/pin/kylie-minogue-as-a-geisha--482588916299908582/> (Pristup: 21.6.2024.)

Slika 13. *Scena iz filma Sjećanja jedne gejše*. [online fotografija] URL: <https://www.cbr.com/michelle-yeoh-best-movies-ranked/> (Pristup: 15.6.2024.)

Slika 14. *Scena u kojoj Sayuri poreže nogu*. [online fotografija] URL: <https://www.pinterest.com/pin/640496378267672388/> (Pristup: 9.7.2024.)

Slika 15. *Predsjednik i Chiyo u filmu*. [online fotografija] URL: <https://www.denverpost.com/2005/12/21/geishas-beauty-is-powdered-skin-deep/> (Pristup: 2.7.2024.)

Slika 16. *Pitanje tko su gejše*. [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8IJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

Slika 17. *Mišljenje ispitanika o gejšama*. [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8IJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

Slika 18. *Postojanje gejši danas*. [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8IJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

Slika 19. *Više vrsta gejši.* [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8lJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

Slika 20. *Gejše izvan Japana.* [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8lJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

Slika 21. *Pitanje o filmu.* [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8lJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

Slika 22. *Mijenjanje mišljenja o gejšama.* [preuzeto iz vlastite ankete] URL: <https://docs.google.com/forms/d/15gcMI8lJLeWiQrq0sCHOiAXkfdAoO4qOC9FhDHJQEag/edit#responses> (Kreirano: 28.8.2023.)

9. SAŽETAK

Ovim radom tematizira se pogrešna percepcija uloge gejši koja se zapaža osobito u okviru sjevernoameričke kulture te na područjima koja reflektiraju njezin utjecaj. Tijekom ratnih godina i pod okupacijom američke i australske vojske, mišljenje okupacijskih snaga uvelike je utjecalo na prikazivanje Japanaca, a posebice Japanki u svijetu. Na žalost, istina je da su mnoge siromašne japanske obitelji u to vrijeme prodavali svoju žensku djecu u *okiye* u kojima ih se učilo kako postati gejše. Međutim, danas je praksa prodavanja djece zakonom zabranjena i djevojke ako žele postati gejše mogu se same prijaviti u *okiye* kada završe srednju školu. Nadalje, mnogi umjetnici i antropolozi su nakon rata preplavili Japan kako bi proučili misteriozne žene o kojima su američki okupatori pričali kada su se vratili u Ameriku. Također, iskustva putopisaca i okupacijskih snaga Japana pridonijela su stvaranju loše slike o gejši i japanskoj ženi općenito. Međutim, treba istaknuti da dio krivnje snose i japanske vlasti koje su okupacijskim snagama nudile prostitutke, ignorirajući činjenicu da su one svojim načinom odijevanja oponašale gejše. Gejše su osobe koje treniraju mnogo godina kako bi postigle visoku razinu znanja, umijeća i profesionalnosti potrebnih kako bi se sačuvala tradicija duga stoljećima. Gejše su zabavljačice i umjetnice čiji je posao očuvati japansku kulturu i umjetnost. Kroz godine koje su dolazile, gejše su nakratko pale u zaborav. S pojavom zapadnih pisaca i ostalih posjetitelja Japana, strane tvrtke poput aviokompanija i tvornica čokolada, počele su promovirati Japan pomoću slika na kojima se prikazuju „gejše“. Naravno, na tim se slikama nisu prikazane autentične gejše nego kurtizane prerušene u gejše. Nadalje, svjetska fascinacija gejšama je nakon rata slabjela, no 90-ih godina 20. stoljeća pojavom knjige Arthura Goldena *Sjećanja jedne gejše* dolazi do ponovnog oživljavanja gejšine loše reputacije koja ih prati sve od Drugog svjetskog rata. Knjiga osim što je potaknula ljude da istraže svijet gejši također je potaknula glumice i pjevačice da iskoriste popularnost gejši i počnu se oblačiti poput njih zbog čega gejšina reputacija dodatno propada. Ono što i danas gejše čini privlačnima ostatku svijeta upravo je njihova umjetnost i vještine koje posjeduju. Mnogi smatraju da gejše prodaju svoja tijela, međutim to je daleko od istine. Gejše ne prodaju, već stvaraju umjetnost koja je ključan dio japanske kulture.

Ključne riječi: gejše, prostitutke, umjetnost, film, stereotipi

10.ABSTRACT

This paper addresses the misperception of the geisha role that is particularly noticeable within North American culture and in areas that reflect its influence. Over the war years and under the occupation of the American and Australian armies, the opinion of the occupying forces greatly influenced the portrayal of Japanese people, and especially Japanese women, in the world. Unfortunately, it is true that many poor Japanese families at that time sold their female children to *okiya* where they were taught how to become geisha. However, today the practice of selling children is prohibited by law and girls who want to become a geisha can apply to the *okiya* when they finish high school. Furthermore, many artists and anthropologists flooded Japan after the war to study the mysterious women the American occupiers talked about when they returned to America. Also, the experiences of travel writers and the occupying forces of Japan contributed to the creation of a bad image of geisha and Japanese women in general. However, it should be pointed out that part of the blame lies with the Japanese authorities who offered prostitutes to the occupying forces, ignoring the fact that they imitated geishas by their way of dressing. Geisha are people who train for many years to achieve the high level of knowledge, skill and professionalism necessary to preserve a tradition that has been going on for centuries. Geisha are entertainers and artists whose job it is to preserve Japanese culture and art. As the years went by, the geishas were briefly forgotten. With the advent of Western writers and other visitors to Japan, foreign companies such as airlines and chocolate factories began to promote Japan using images depicting "geishas". Of course, these pictures do not show authentic geishas, but courtesans disguised as geishas. Furthermore, the world's fascination with geisha waned after the war, but in the 90s of the 20th century, with the publication of Arthur Golden's book *Memoirs of a Geisha*, the bad reputation of geisha, which has followed them since World War II, was revived. In addition to encouraging people to explore the world of geisha, the book also encouraged actresses and singers to take advantage of the geisha's popularity and start dressing like them, causing the geisha's reputation to further deteriorate. What makes geisha attractive to the rest of the world even today is precisely their art and the skills they possess. Many believe that geishas sell their bodies, but this is far from the truth. Geishas don't sell, they create art that is a key part of Japanese culture.

Keywords: geishas, prostitutes, art, film, stereotypes

11. 論文の要旨

この論文は、北米文化やその影響を反映する地域で特に顕著な、芸者の役割に対する誤った認識を取り上げる。戦時中、アメリカ軍とオーストラリア軍による占領下で、占領軍の意見は世界における日本人、特に日本人女性の描写に大きな影響を与えた。残念ながら、当時の日本の貧しい家庭の多くが、芸者になるための手ほどきを受けるために、女兒を置屋に売り渡していたのは事実である。しかし現在では、子供を売る行為は法律で禁止されており、芸者になりたい女の子は高校を卒業したら置屋に申し込むことができる。さらに、戦後、多くの芸術家や人類学者が日本に押し寄せ、アメリカ占領軍がアメリカに帰国したときに語った謎めいた女性たちを研究した。また、旅行作家や日本占領軍の体験は、芸者や日本女性全般に対する悪いイメージを作り出す一因となった。しかし、その責任の一端は、占領軍に売春婦を提供した日本当局にあることを指摘しなければならない。占領軍は、売春婦の服装が芸者を模倣していることを無視していたのである。芸者とは、何世紀にもわたって続いてきた伝統を守るために必要な高度な知識、技術、プロフェッショナルリズムを身につけるために、何年も修行を重ねる人々のことである。芸者は、日本の文化と芸術を守ることを仕事とするエンターテイナーであり、アーティストである。年月が経つにつれて、芸者たちは一時的に忘れ去られた。欧米の文筆家などが日本を訪れるようになり、航空会社やチョコレート工場などの外資系企業が「芸者」を描いた画像を使って日本を宣伝するようになった。もちろん、これらの写真に写っているのは本物の芸者ではなく、芸者を装った花魁である。さらに、戦後、芸者に対する世界の憧れは薄れたが、20世紀の90年代、アーサー・ゴールデンの『サユリ』が出版されると、第二次世界大戦以来、芸者につきまとう悪評が復活した。この本は、人々に芸者の世界を探検するよう勧めただけでなく、女優や歌手が芸者の人気に便乗して芸者のような格好をするように仕向け、芸者の評判をさらに悪化させた。現在でも芸者が世界の人々を惹きつけてやまないのは、まさにその芸と技にある。芸者は体を売っていると信じている人が多いが、それは間違いだ。芸者は売るのではなく、日本文化の重要な部分である芸術を創造しているのだ。

キーワード：芸者、娼婦、芸術、映画、ステレオタイプ